

OSMANLI KRONİKLERİ İŞİĞİNDA KAPTAN-I DERYA HALİL PAŞA’NIN AKDENİZ SEFERLERİ (1609-1623)

Mikail Acıpınar*

Özet

İnebahtı Muharebesi sonrasında Akdeniz’de cereyan eden savaşların doğasında bir değişim yaşanmış ve büyük donanma savaşlarının yerini korsan mücadeleleri almaya başlamıştır. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren artan bu savaşlar XVII. yüzyılın ilk yarısında en üst seviyesine çıkmıştır. Osmanlı Devleti ve Garb Ocakları ile Malta, Toskana ve İspanyol korsanları arasındaki bu mücadeleler Doğu Akdeniz’in her köşesine yayılmış, artan saldırılar karşısında Osmanlı donanması gerek deniz trafiğini ve Müslüman hacıları korumak gerekse çeşitli yağma akınlarını önlemek adına yıllık düzenli seferler gerçekleştirmiştir. Belirli aralıklarla Kaptanıderyalık görevine getirilen Halil Paşa da söz konusu saldırıları önlemek ve bunlara karşılık vermek için oldukça başarılı faaliyetlerde bulunmuştur. Bu makalede Halil Paşa’nın 1609-1623 yılları arasında Hıristiyan korsanlara karşı Akdeniz’de giriştiği mücadeleler ve düzenlediği seferler Osmanlı kaynakları ışığında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Halil Paşa, Osmanlı Donanması, Akdeniz, Toskana, Santo Stefano Şövalyeleri, Malta Şövalyeleri, Manfredonya*

Abstract

Mediterranean Expeditions of Kapudan-ı Derya Khalil Pasha in the lights of Ottoman Chronicles (1609-1623)

After the naval battle of Lepanto the nature of the warfare in Mediterranean has transformed from great naval battles into war of corsairs. These wars that increased since the end of the 16th century had reached its’ peak in the first half of the 17th century. The struggles between the Ottoman Empire and the Malta, Tuscan and Spanish corsairs had spread to all over the Eastern Mediterranean. Ottoman administration, in the face of increasing attacks of the enemies, had started to organize annual expeditions regularly in order to secure both the sea traffic and Muslim pilgrims and also prevent the sea raids. Khalil Pasha, who has been appointed *Kapudan Pasha* periodically, has successfully prevented these raids and organized wide ranging expeditions. In this paper, the struggles and naval activities of Khalil Pasha against the Christian orders and corsairs between 1609 and 1623 will be examined on the base of Ottoman chronicles.

Key Words: *Khalil Pasha, Ottoman Navy, Mediterranean, Tuscany, the Knights of St. Stephen, the Knights of Malta, Manfredonia*

* Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.

Giriş

1595-1629 yılları arasında yeniçeri ağalığı, kaptanıderyalık ve veziriazamlık gibi görevleri ifa etmiş olan Halil Paşa (1570-1629) dönemin önemli devlet adamları arasında yer almaktadır. Devletin farklı kademelerinde hizmet etmiş olmakla birlikte çalışmamızın esasını Halil Paşa'nın kaptanıderyalık vazifesini yerine getirdiği dönem oluşturmaktadır¹. Bu bakımdan öncelikle hayatı ve idarî görevleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olur.

1570 yılı civarında Maraş Eyâletine bağlı Zeytun Nahiyesi'nin Fernos Köyü'nde dünyaya gelen Halil Paşa, bazı kaynakların doğduğu köyü Kayseri'ye bağlı olarak göstermesi nedeniyle "Kayserili" olarak da tanınmıştır². Ermeni kökenli olduğu ileri sürülen Halil Paşa, küçük yaşta devşirilerek saraya alınmış ve önce Acemi Oğlanları Ocağı'nda, ardından da Enderun'da eğitim görmüştür. III. Murad döneminde azmi ve gayretiyle dikkat çekerek Doğancılar Kethüdalığı ve Çakırcıbaşılık görevlerine getirilmiştir. 1607 yılında Yeniçeri Ağası olarak Celâli'lere karşı sefere çıkan Kuyucu Murad Paşa'nın yanında yer almıştır³.

Celâli seferinde gösterdiği yararlılık sayesinde ve Kuyucu Murad Paşa'nın tavassutuyla 1609 yılında Hâfız Ahmed Paşa'nın yerine "Kaptan-ı deryâlık" görevine getirilmiştir⁴. Böylece 1611 yılına kadar sürecek olan ilk kaptanlık dönemi başlamıştır. 1611'de kaptanıderyalıktan azledilen Halil Paşa, 1613 yılına kadar vezir rütbesiyle devletin dışişleriyle ilgilenmiş, bilhassa Osmanlı-Hollanda ilişkilerinin geliştirilmesinde aktif rol almıştır⁵. 21 Kasım 1613 tarihinde (8 Şevval 1022) ikinci kez Kaptanıderya olmuş, dört yıllık görevinin ardından 1616 yılı sonlarında veziriazam olarak İran seferine serdar tayin edilmiştir. 23 Aralık 1619'da Sultan II. Osman'ın emriyle üçüncü defa

¹ Daha önce kaleme alınan bir çalışmada I. Ahmed (1603-1617) döneminde yaşanan deniz savaşları, tafsilatlı bilgiler verdiği ifade edilen Kâtib Çelebi'nin eserinin yanı sıra, belli başlı Osmanlı kaynaklarına dayanılarak anlatılmış, ancak çalışma 1617 yılı olayları ile sonlandırılmıştır. Oysa söz konusu çalışmada *Gazânâme*, *Nuhbetü't-Tevârih*, *Zübdetü't-Tevârih* ve *Ravzatü'l-Ebrâr* gibi konuyla ilgili ayrıntılı bilgi veren önemli eserlerden faydalanılmadığı gibi herhangi bir arşiv vesikası da kullanılmamıştır. Bkz. Bilgili 2004, 235-246. Bu çalışmamız ise Halil Paşa'nın 1609'dan 1623 yılına kadar süren kaptanıderyalık dönemindeki Akdeniz seferlerinin tümünü kapsamaktadır.

² Şimşirgil 2005, 581; Özçelik 1998, 345-351.

³ De Groot 1978, 48-55; De Groot 1981, 1417-1422; De Groot 1997, 324.

⁴ Hafız Ahmed Paşa'nın Akdeniz'deki korsan faaliyetlerine engel olamaması ve Toskana gemileri karşısındaki başarısızlığından dolayı "*Küffâra sefâ'in aldurdun*" suçlamasına maruz kaldığı ve bu durumun görevden alınmasına neden olduğu ileri sürülmektedir. Hasan Bey-zâde, III, 877; De Groot 1978, 55.

⁵ De Groot 1978, 106-181; Arı 1999, 496.

Kaptanıderyalık makamına getirilmiş, Sultan I. Mustafa devrinde de aynı görevde kalmış ancak 1623 yılında sadrazam olan Mere Hüseyin Paşa'nın müdahalesiyle görevinden uzaklaştırılarak Malkara'ya sürülmüştür. Bu durum Halil Paşa'nın devlet kademelerindeki hizmetlerinin olmasa da kaptanıderyalık vazifesinin sonu olmuştur. Söz konusu tarihten sonra kendisine çeşitli görevler tevdi edilen Halil Paşa, 5 Ağustos 1629 (15 Zilhicce 1038) tarihinde İstanbul'da vefat ederek mensubu bulunduğu Üsküdar'daki Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı'nda yer alan türbesine defnedilmiştir⁶.

Kaptanıderyalık dönemi boyunca Akdeniz ve Karadeniz'deki Kazak akınlarına karşı⁷ önemli hizmetlerde bulunan Halil Paşa'nın hayatı ve faaliyetleri hakkındaki en ayrıntılı malumatı kendisi adına hazırlanan "Gazânâme"de bulmaktayız⁸. Bununla birlikte Mustafa Sâfi, Mehmed b. Mehmed, Topçular Kâtibi, Kara Çelebi-zâde, Kâtib Çelebi, Nâimâ ve kısmen de olsa Şem'dânîzâde gibi Osmanlı kronik yazarları Halil Paşa ve dönemindeki gelişmelere dair bilgiler vermektedirler.

İlk Kaptanıderyalık Dönemi

Daha önce deniz ve denizcilikle ilgili herhangi bir tecrübesi olmayan Halil Paşa'nın 1609 yılında başlayan ilk kaptanıderyalık dönemi oldukça başarılı geçmiştir denilebilir. Halil Paşa göreve gelmesinden kısa süre sonra donanma hazırlıklarını tamamlamış ve denize açılmadan önce Sultan I. Ahmed ile şehzadelere bir ziyafet vermişti⁹.

Ziyafetin ardından Murad Paşa idaresinde Celâlîler üzerine gönderilecek birlikleri deniz yoluyla sevk eden Halil Paşa ayrıca aynı tarihlerde Akdeniz'deki faaliyetlerini arttıran Hıristiyan korsan gemilerine karşı da sefere çıkmıştı. Donanmanın denize açılmasından önce üç kadırgayla kendisine katılması emredilen Sakız Beyi Memi Bey'in dışında Rodos Beyi Mustafa Bey idaresinde Sığla, Biga, Magosa, Midilli ve diğer sancakbeylerinin katılımıyla on iki gemiden mürekkep bir filo da Rodos Boğazı'ndan Boğazhisar'a kadar olan

⁶ De Groot 1997, 324-325; Uzunçarşılı 1977, 370-372; Oral 2008, II, 469-471; Türbesi hakkında bkz. Alçı 2002, 74-88.

⁷ Kazak seferleri hakkında bkz. Ostapchuk 1990, 482-521; Ostapchuk 2009, 246-247.

⁸ 1995 yılında kendisinin de hakkında bir yazı kaleme aldığı bu mühim kaynak Ahmet Şimşirgil (Şimşirgil 1995, 195-207) danışmanlığında doktora tezi olarak çalıştırılmıştır. Bkz. Aydın 2010, (Bundan sonraki notlar Gazânâme'ye atfen gösterilecektir); Gazânâme'den yararlanılarak yapılan bir mezuniyet tezi için bkz. Çoşkun 1958.

⁹ Gazânâme, 166-174.

bölgeyi muhafaza etmekle görevlendirilmişti¹⁰. Yine daha önceden hazırlandığı anlaşılan sefer planı gereğince, donanmanın rotası üzerinde bulunan Mora ve Eğriboz civarındaki kaleler ile bu bölgelerde muhafazası icap eden yerlerde de gerekli tedbirlerin alınması için ilgili makamlara Divan'dan çeşitli emirnameler gönderilmişti¹¹. Donanmanın açık denizlerde bulunduğu Haziran ayında Halil Paşa'ya gönderilen bir fermanda da sefer esnasında Venedik Devleti ile ilişkilerin bozulmasına neden olacak girişimlerden kaçınılmasına ve cumhuriyete ait donanma ve ticaret gemilerine müdahale edilmemesi emredilmişti¹².

Anlaşıldığı kadarıyla donanmanın ilk güzergâhı üzerinde bulunan İstanbul'a yakın bölgelerin yanı sıra Eğriboz, Selânik ve Golos'tan itibaren Boğazhisar'a kadar olan bölgenin muhafazası da Mora Sancakbeyi Gazi Murad Bey'e verilmişti¹³. Eğriboz Sancağını tasarruf eden Memi Bey'le birlikte İnebahtı, Kavala ve Kesendire beyleri de Murad Bey'e katılmıştı. Murad Bey, Osmanlı donanması söz konusu bölgeye ulaşana kadar zahire ve tüccar gemilerini, Hristiyan kalyonları ile levent firkatelerinden korumakla görevlendirilmişti. Memi Bey'e ayrıca Hristiyanların denizlerdeki hareket ve faaliyetlerine ilişkin her türlü haberi İstanbul'a ulaştırması görevi de verilmişti¹⁴. Akdeniz'in Hristiyan yakası dışında Kuzey Afrika'daki Cezayir ve Tunus Beylerinin de bölgedeki bütün gazi, ümera ve beylerle birlikte Halil Paşa'ya katılmaları yönündeki emirler¹⁵ seferin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir.

Divan'dan çıkan emirlerin büyük bir kısmı tüccar ve zahire gemilerinin Hristiyan korsanlara karşı korunması yönünde konuları içermekle birlikte, Tunus Beylerbeyine gönderilen 24 Ocak 1609 tarihli bir hükümde, aynı sene içerisinde Akdeniz'e yapılacak *azîm sefer-i hümâyûn*un asıl sebeplerinden birinin Toskana gemileri olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bu amaçla Osmanlı yönetiminin, Tunus ve civardaki bütün kadırğa sahibi kaptanların bir araya gelerek Kuzey Afrika kıyılarını muhafaza etmek üzere gemilerinin bütün

¹⁰ Rodos Sancakbeyi Mustafa Bey ve Sakız Sancakbeyi Memi Bey dışında birer sureti Magosa, Midilli, Sığla, Biga, Kıbrıs ve sair beylere yazılan 2 ve 8 Mart 1609 tarihli hükümler için bkz. BOA., *DVN. MHM. 937*, s. 32-33.

¹¹ Mora ve Eğriboz Sancakbeyleri ile o tarafta yer alan kadılar ve kale dizdarlarına gönderilen 25 Zilkâde 1017 (2.III.1609) tarihli hüküm için bkz. BOA., *DVN. MHM. 937*, s. 33.

¹² Bostan 2009, 51-52. İlgili fermanlar için ayrıca bkz. 70-71.

¹³ 24 Zilkâde 1017 (1.III.1609) tarihli hüküm için bkz. BOA., *DVN. MHM. 937*, s. 35.

¹⁴ BOA., *DVN. MHM. 937*, s. 34; İnebahtı Beyi'ne yazılan aynı içerikli hüküm için bkz. BOA., *DVN. MHM. 937*, s. 34.

¹⁵ Birisi Tunus Beylerbeyi Ali Paşa'ya diğeri ise Hüseyin Paşa oğlu Mehmed Bey'e yazılan aynı içerikli ve 21 Zilhicce 1017 (28.III.1609) tarihli hükümler için bkz. BOA., *KK 71*, s. 168.

ihtiyaçlarını gidermesi konusunda oldukça hassas olduğu anlaşılmaktadır¹⁶. Diğer yandan kış mevsiminde gönderilen bir başka hükme göre, Akdeniz'de hareket halinde olduğu belirtilen Toskana korsanlarının rençber gemilerini ele geçirmesinin bölgedeki deniz trafiğine zarar vermesi Osmanlı idaresinin çok sık karşılaştığı şikâyetlerden biri gibi görünmektedir. Öyle ki Tunus civarında gezinen bu korsanların ele geçirilmesi görevi kendilerine verilen Tunuslu idarecilere bu durumun *mühimmât-ı dîn ü devletten* olduğu önemle vurgulanmaktaydı¹⁷. Bununla birlikte Osmanlı idaresi, Haziran ayının sonlarına doğru Halil Paşa'yı, Hıristiyan gemilerinin Sayda, Beyrut ve civarındaki tecavüzlerinden haberdar etmekteydi. Öte yandan muhtemel diğer girişimlere karşı bölgenin muhafazası amacıyla Şaban Paşa ile birlikte Magosa, Girne ve Baf sancakbeylerinin emrindeki kadırgalar görevlendirildiği gibi, sefer mevsiminin sona ermesini müteakip kendisinin de icap eden surette hareket etmesi istenmekteydi¹⁸. Donanmanın harekete hazırlandığı tarihte bir Venedik gemisiyle İstanbul'a doğru yol alan İtalyan tüccar-seyyah Tommaso Alberti de Temmuz ayı ortalarında Toskanalı korsanları yakalamak üzere denize açılan yetmiş gemilik Osmanlı donanması ile Marmara Denizi'nde karşılaştığını aktarmaktadır¹⁹.

Bütün bu hazırlıkların ardından donanmasıyla İstanbul'dan iki menzil uzaklıktaki Silivri'ye gelen Halil Paşa, burada Cezayir kaptanlarından Ceneviz Cafer tarafından ziyaret edildi. Cafer Kaptan bu ziyaretinden önce İspanya'ya gitmekte olduğu anlaşılan İspanya Kralı'nın akrabalarından Sicilya valisinin oğlunun da içinde yer aldığı ve beş yüzden fazla yolcusu bulunan bir Hıristiyan kalyonundan ele geçirdiği esirleri Sultan'a sunulmak üzere İstanbul'a gönderdi. Halil Paşa da bu başarısından dolayı Ceneviz Cafer'e hilat giydirip hediyelerle ödüllendirdi²⁰.

¹⁶ Tunus Beylerbeyi Ali Paşa'ya yazılan 17 Şevval 1017 (24.I.1609) tarihli hüküm için bkz. BOA., *KK 71*, s. 60.

¹⁷ Tunus Beylerbeyine yazılan 13 Şevval 1017 (20.I.1609) tarihli hüküm için bkz. BOA., *KK 71*, s. 114.

¹⁸ BOA., *MD 78*, s. 169/434.

¹⁹ "Aydın [Temmuz] 15'inde Gelibolu'dan ayrıldık ve Marmara Körfezi'ndeyken [Denizi] Floransa gemilerini bulmaya giden iyi silahlanmış yetmiş gemiden müteşekkil Türk donanmasıyla karşılaştık." Bkz. Alberti 1889, 16; Acıpınar 2012, 346.

²⁰ Mustafa Sâfi, II, 123-124; Mehmed b. Mehmed, 672-673; Kara Çelebi-zâde, 519; Kâtib Çelebi(a), 570; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 377; Bilgili 2004, 237.

Karacehennem Seferi

Bir süre Silivri’de dinlenen Halil Paşa daha sonra Sakız Adası’na geçti²¹. Burada kendisine Mısır’a giden hacı, tüccar ve zahire gemilerinin uzun süredir yolunu keserek bölgedeki asayışı bozan altı adet²² büyük korsan kalyonunun Kıbrıs önlerinde görüldüğü haberi geldi. Su ihtiyacını gidermek üzere Finike’deki büyük nehrin ağzında demirledikten sonra²³ süratle Kıbrıs tarafına yönelen Kaptan Paşa, İkli Kara (Eglikara) mevkiinde iki adet levent fırkatesini ele geçirerek reislerini idam ettirip geriye kalanları gemilerde küreğe koydurdu. Müteakiben Baf Limanı’na gelen Halil Paşa korsan gemilerinin son görüldükleri yerden ayrıldıklarını ve bazı kıyıları yağmalayarak etrafta gezindiklerini öğrendi. Havanın kararmasına rağmen derhal korsanların peşine düştü. Sabaha doğru 30 mil kadar uzaktan gemileri gören Osmanlı donanması takibe devam ederek ikinci vakti Hıristiyan donanmasına yetişti. O andan itibaren donanmaların karşılıklı top atışlarıyla devam eden mücadele akşama kadar sürdü. Ancak gemileri oldukça sağlam ve kuvvetli olan düşman donanması akşam karanlığından istifade ederek fenerlerinin yardımıyla kaçmayı başardı. Takibini sürdüren Halil Paşa, sabah ışıklarıyla birlikte kalyonlara tekrar yetişti²⁴.

Hıristiyan kalyonları arasında Osmanlı kaynaklarının *Karacehennem* Avrupalıların ise *Kızıl Kalyon* ismini verdikleri yedi katlı, doksan adet topu olan, kale gibi ihtişamlı, oldukça büyük ve kuvvetli bir gemi de yer almaktaydı²⁵. Sabah saatlerinde top ve tüfek atışlarıyla başlayan mücadele öğle saatlerine kadar devam etti. Halil Paşa düşman donanmasıyla doğrudan çarpışmak istedi ancak Sultan I. Ahmed tarafından Cezayir’den getirtilerek Mora Sancakbeyliğine atanan meşhur Türk korsanı Murad Reis’in telkinleriyle uzaktan mücadele edilmesine karar verildi. Zaten Karacehennem uzak mesafelerden atış yapabilen büyük topları sayesinde Osmanlı gemilerini kendisine yaklaştırmıyordu²⁶. Hıristiyan Kaptan gemisinin hareketini

²¹ Gazânâme’de Silivri’den hiç bahsedilmeksizin, Eğriboz ve Rodos Adası’na uğrayan Halil Paşa’nın bundan sonra Meis adındaki adaya geldiği ve Hıristiyan gemileriyle ilgili haberleri de burada aldığı bilgisi yer almaktadır. Bkz. Gazânâme, 174.

²² Gazânâme’de biri Karacehennem olmak üzere üç gemiden bahsedilir. Bkz. Gazânâme, 175; Kâtib Çelebi kalyonların sayısını bir eserinde dört, diğerinde ise altı olarak verir. Bkz. Kâtib Çelebi(a), 570; Kâtib Çelebi(b), 118.

²³ Gazânâme, 174.

²⁴ Mustafa Sâfi, II, 124; Gazânâme, 174-175; Mehmed b. Mehmed, 673; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 377.

²⁵ Gazânâme, 175-176; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 377; Evliya Çelebi, 106; Tahâzade, IV, 387; İlgürel 1989, 31; De Groot 1978, 56; Şimşirgil 2005, 582.

²⁶ Gazânâme, 175.

engelleyecek şekilde mevzilenen Murad Reis'e ait kadirganın yaptığı top atışları sayesinde düşman kalyonunun direk ve serenlerinin kırılmasıyla gemiye yanaşmak mümkün olabildi²⁷. Böylece öğleye doğru²⁸ söz konusu altı Hristiyan kalyonu ele geçirildikten başka, 500 Hristiyan askeri esir edilip 160 top ve 2.000 tüfek de ganimet olarak alındı. Ele geçirilen Hristiyan kalyonları yedeğe alınarak Magosa Limanı'na²⁹ götürüldü³⁰.

Kaptanıderya Halil Paşa Kıbrıs'tan İstanbul'a zaferi müjdeleyen bir fetihnâme gönderdi. Ardından yanında Murad Reis olduğu halde civarda gezinmeye devam ederek karşılaştığı bir korsan gemisine bizzat kendi başardasıyla saldırdı. Kaptan Paşa ve Murad Reis'in gemileri korsan kalyonunun etrafını sarınca çaresiz kalan korsanlar aman dileyerek teslim oldu. Buna ilaveten Osmanlı donanmasında görevli bazı beyler aynı bölgede iki gemi daha ele geçirerek Halil Paşa'ya gönderdi. Toplamda altı adet gemi zapt edilerek çok sayıda Müslüman esir kurtarıldı³¹. Ancak çatışmada yaralanan ve seksen yaşını aşmış bulunan tecrübeli Türk denizcisi Murad Reis donanmanın demirlediği Magosa'da vefat etti³² ve doğduğu yer olan Rodos'ta defnedildi³³.

Sefer mevsiminin sonuna yaklaşılması nedeniyle Magosa Limanı'nda bırakılan müttefik donanmaya ait gemilerle birlikte altı gemiyi yanına alan Halil Paşa İstanbul'a gitmek üzere Kıbrıs'tan ayrıldı³⁴. Rodos Beyi'ni de Mısır

²⁷ Gazânâme'ye göre; Halil Paşa düşmanın güçlü topları karşısında sonuç alınmadığını görüp akşam vaktinin de yaklaşması nedeniyle gemilerin karanlıktan faydalanıp kaçabileceğini düşünerek, emrindeki bazı kaptanlarla kısa bir toplantı yaptı. Karacehennem ve yanındakilere topyekûn bir saldırı yapılmasına karar verildi. Düşman gemilerinin ancak bu şekilde ele geçirilmesi mümkün olabildi. Bkz. Gazânâme, 176-177; Tahâzade, IV, 387.

²⁸ Nâimâ'ya göre ikinci vakti. Bkz. Nâimâ, II, 378.

²⁹ Gazânâme'ye göre İskenderun Limanı'na götürüldü. Bkz. Gazânâme, 177.

³⁰ Mustafa Sâfi, I, 71; II, 124-125; Ele geçirilen kalyonlar ve silah miktarı konusunda farklı rakamlar verilmektedir. Gazânâme ise bu konuda herhangi bir rakam vermez. Gazânâme, 177; Nuhbetü't-Tevârih'de “**altı pâre** kalyonun (fi'l-cümle) içlerinden beşyüz mikdârı cengî kâfir ve yüzaltmış aded top-ı sâ'ika-girdâr ve **yigirmibin mikdârı** tûfeng-i âteşbâr” ele geçirildiği söylenirken (Mehmed b. Mehmed, 673); Tuhfetü'l-Kibâr'da üç gemi 2.000 tüfek (Kâtib Çelebi(b), 118) ve Nâimâ'da dört gemi 2.000 tüfek şeklinde bir bilgi mevcuttur. (Nâimâ 2007, II, 378); Kâtib Çelebi(a), 570-571; Kara Çelebi-zâde, 519; Tahâzade, IV, 387-388; Uzunçarşılı 1977, 371; İlgürel 1989, 31; Hammer 1996, 131; Bilgili 2004, 237-238.

³¹ Gazânâme 2010, 177-178; Bu bilgilere karşılık diğer kaynaklar Halil Paşa'nın Karacehennem Savaşı'ndan sonra Sayda, Beyrut, Trablusşam ve İskenderun taraflarına yelken açtığını ancak herhangi bir korsan gemisine rastlamadan geri döndüğünü yazar. Bkz. Mustafa Sâfi, II, 125; Mehmed b. Mehmed, 674; Kâtib Çelebi(a), 571; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 378.

³² Mustafa Sâfi, II, 125; Mehmed b. Mehmed, 674; Kâtib Çelebi(a), 571; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 378.

³³ Mehmed Süreyya 1996, 1117.

³⁴ Mustafa Sâfi, II, 125; Mehmed b. Mehmed, 674; Kâtib Çelebi(b), 118; Kâtib Çelebi(a), 571; Nâimâ, II, 378; Abdülkadir Efendi, Halil Paşa'nın 1609 yılındaki seferinden kısaca bahseder:

gemilerine eşlik etmek ve bölgeyi düşman gemilerinden korumakla görevlendirdi³⁵. Dönüş yolunda yedeğe alınan gemilerden birisi Meis Adası yakınlarında kayalıklara çarparak battı³⁶. Halil Paşa zapt edilen altı kalyonda binden fazla Hıristiyan esir, altı kaptan ve *kavâler* (cavalier) denilen yirmi beş beyzadeyi tutsak etti. Marmara'ya giriş yapan donanma Saray-ı Hümâyûn önlerine geldiğinde gerek Osmanlı gemilerindeki gerekse düşmandan alınan kalyonlardaki tüm topların ateşlenmesiyle elde edilen başarı kutlandığı gibi şehir halkı da bu önemli zaferden haberdar edildi³⁷. Ertesi gün Divan-ı Hümâyûn'a gelen Kaptanıderya Halil Paşa yanındaki esir ve ganimetleri Padişaha arz etti. Bu başarısından dolayı kendisine vezirlik ihsan edildi (1609)³⁸. Hükümdar memnuniyetinin bir nişanesi olarak ele geçirilen gemileri bizzat ziyaret etti³⁹.

1610 Yılı Faaliyetleri

O yılın kış aylarını dinlenerek ve kadirgaların kürekçi ihtiyacını teminle geçiren Osmanlı donanması 1610 yılı baharında Halil Paşa komutasındaki elli parça gemiyle tekrar Akdeniz'e açıldı⁴⁰. Kaptan Paşa Sakız'a varmadan önce Rodos Beyi Memi Reis'i birkaç beyle birlikte İskenderiye'den İstanbul'a zahire nakledecek gemilerin güvenliğini sağlamakla görevlendirdi. Kendisi ise Güney Anadolu kıyılarını kontrol etmek amacıyla devriye gezmeye çıktı ve Finike yakınlarında bir Hıristiyan korsan gemisine rastladı. Kısa süreli ancak şiddetli bir çarpışmadan sonra korsan gemisi aldığı top darbeleri nedeniyle ele geçirilmeye fırsat kalmadan içindekilerle birlikte sulara gömüldü⁴¹. Bu küçük çaplı muharebenin ardından Sakız'a gelen Kaptan Paşa, Ayamavra Beyi tarafından gönderilen mektupla, Hıristiyanların tam teşekküllü altmış kadar gemi ile Messina'da toplandığı ve muhtemelen Osmanlı hâkimiyetindeki bir yere saldırmayı planladıklarından haberdar edildi. Bunun üzerine hazırlıklara

“Vezir Kapudân Halil Paşa, kırk kıt'a başarda ve kadirga ve kalyeteler, donanma ile Bahr-ı sefid'e 'azimet edüp ve deryâ beyleri boğazda istikbâl ederler. Eğriboz'da gemileri yağlayup, ba'dehû 'Arab yakasına 'azm ederler. Ol sene küffârdan beş pâre kalyon feth ederler”. Bkz. Topçular Kâtibi, I, 553.

³⁵ Mustafa Sâfi, II, 125; Mehmed b. Mehmed, 674.

³⁶ Kâtib Çelebi(b), 118.

³⁷ Gazânâme, 178-179.

³⁸ Mustafa Sâfi, II, 125; Gazânâme, 179; Mehmed b. Mehmed, 674; Kara Çelebi-zâde, 519; Kâtib Çelebi(a), 571; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 378; Bilgili 2004, 238.

³⁹ Gazânâme, 180, 182-184.

⁴⁰ Topçular Kâtibi, I, 564.

⁴¹ Mustafa Sâfi, II, 132-133; Mehmed b. Mehmed, 674; Kâtib Çelebi(a), 571; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 378; Bilgili'nin çalışmasında Malta kalyonu olarak ifade edilen geminin kime ait olduğuna ilişkin kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır Bkz. Bilgili 2004, 239.

girişen Halil Paşa, Eğriboz'da demirleyerek gemileri yağlattı ve donanmanın erzak ihtiyacını giderdi⁴².

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Rumeli yakasına yelken açan Halil Paşa, Koron, Moton, Navarin ve İnebahtı taraflarında bulunduğu esnada dört levant fırkatesi ele geçirdi⁴³. Hristiyan kıyılarına yönelmek üzereyken daha önce Mısır gemilerini korumakla görevlendirilen Memi Reis'ten, bir süreden beri savunma zafiyetleri gösteren Kıbrıs Adası etrafında⁴⁴ Fransız Amiral Beauregard idaresinde⁴⁵ gezinen beş parça büyük Toskana kalyonu olduğu haberini aldı⁴⁶. Tedbir amacıyla Süleyman Paşa'yı dokuz parça gemiyle o taraflarda bırakan Halil Paşa, sekiz günde⁴⁷ Mora sahillerinden Kıbrıs'a ulaştı (19-28.10.1610). Mısır gemilerini bekleyen Toskana kalyonlarının Baf Limanı'na yakın Öküzburnu mevkiinde olduklarını öğrenince peşlerine düşerek mücadeleye girişti. Fakat aniden çıkan şiddetli rüzgârdan dolayı Toskana kalyonlarına yanaşmak mümkün olamadı ve akşama kadar süren mücadeleler sonuçsuz kaldı. Bütün kaynakların hemfikir olduğu üzere, oldukça dirençli olan Hristiyan kalyonları karşısında Türk kadırgalarının en büyük eksikliği şiddetli rüzgâr karşısındaki dayanıksızlıklarıydı. Etkisini gece geç saatlere kadar sürdüren fırtına sayesinde kaçmayı başaran Toskana kalyonları sabah olduğunda gözden tamamen kayboldu⁴⁸.

1610 yılı içerisindeki faaliyetler Mısır'da zahire taşıyan gemilerin rahat hareket etmesine ve denizlerde herhangi bir sorunla karşılaşılmasına mani olmaktan öte bir sonuç vermedi⁴⁹. Halil Paşa, dönüş yolunda birkaç levant fırkatesi ve korsan gemisi ele geçirdikten sonra Rodos'a ulaştı. Daha önce Mora

⁴² Mustafa Sâfi, II, 133.

⁴³ Mustafa Sâfi, II, 133.

⁴⁴ Aynı tarihte Kıbrıs'ın Tuzla bölgesinin Magosa gönüllüleri tarafından korunması işinin bir süredir yapılmadığı, bu nedenle de "küffâr-ı haksâr" gemilerinin o kıyılarda sık sık faaliyet gösterdiği yönündeki şikâyetler üzerine 19 Safer 1019 (13.V.1610) tarihinde Kıbrıs Beylerbeyine yazılan hüküm için bkz. BOA., MD 79, s. 208/514.

⁴⁵ Mangio 2001, 117; De Groot 1978, 57.

⁴⁶ Nuhbetü't-Tevârih'te sadece "*beş kut'a yaraklu azim kâfir kalyonları*" ifadesi geçerken (678); Mustafa Sâfi, Kâtib Çelebi ve Nâimâ gemilerin Toskana'ya ait olduğunu "*Duka gemilerinden beş pâre yaraklu azim kalyonlar*" diyerek açıklığa kavuşturılmaktadır. Bkz. Mustafa Sâfi, II, 133; Kara Çelebi-zâde, 521; Kâtib Çelebi(a), 576; Nâimâ, II, 384; Bilgili'de gemilerin "*Floransa Dükalığı*"na ait olduğu belirtilmekle birlikte (bkz. Bilgili 2004, 239), bu dönemde söz konusu devletin mevcudiyetini "*Toskana Grandukalığı* veya *Toskana Büyük Dükalığı*" olarak devam ettirdiğini belirtmek gerekir.

⁴⁷ Bazı kaynaklara göre bu süre on sekiz gündür. Bkz. Mustafa Sâfi, II, 133; Mehmed b. Mehmed, 678.

⁴⁸ Mustafa Sâfi, II, 133-134; Mehmed b. Mehmed, 678; Kara Çelebi-zâde, 521-522; Kâtib Çelebi(a), 576-577; Nâimâ, II, 384-385.

⁴⁹ Mehmed b. Mehmed, 678; Kara Çelebi-zâde, 522.

sahillerinde bırakılan Süleyman Paşa da iki parça korsan fırkatesi ile Malta ve Messina kıyılarında iki Hıristiyan gemisi ele geçirdikten ve deniz kenarındaki bazı yerlere asker çıkarıp ganimet elde ettikten sonra Halil Paşa'ya katıldı. Böylece bahar mevsiminde yelken açılan Akdeniz'de yedi-sekiz parça levant fırkatesi ve Hıristiyan gemisi ile yüz kadar esir ele geçirilerek İstanbul'a döndü⁵⁰.

Aslında bu tarihte daha ziyade Toskana Grandukalığı'na mensup Santo Stefano Tarikatı gemileri ve Malta gemilerinin Kıbrıs Adası ile Sayda-Beyrut arasında bir takım faaliyetlerde buldukları bilinmektedir⁵¹. Söz konusu *küffâr* gemilerinin de bu filoya ait oldukları muhakkaktır. Ancak adı geçen Hıristiyan donanmasının Doğu Akdeniz'de gezinmesinin asıl sebebi tatminkar yağma faaliyetlerinden ziyade daha önce Osmanlı ordusuna karşı Canpoladoğlu tarafında mücadele eden⁵² ve Sayda-Beyrut civarında yeni bir isyan hazırlığında olan Dürzî Emiri Ma'noğlu Fahreddin'le Toskana Grandukası arasında gerçekleştirilen bazı gizli görüşmeler olmalıdır⁵³. Bu hedefe ulaşmak amacıyla Ma'noğlu Fahreddin tarafından Doğu Akdeniz'e davet edilen Toskana gemileri, Osmanlı kaynaklarında sadece korsanlık yapmak üzere bölgede dolaşan düşman gemileri olarak tarif edilmektedir.

1611 Yılı Faaliyetleri

Halil Paşa, her yıl olduğu gibi, Akdeniz'in güvenliği için 1611 yılı baharında üçüncü kez denize açıldı⁵⁴. Bu sırada müttefik Toskana-Malta gemileri Doğu Akdeniz'deki Osmanlı yerleşimlerine baskınlar ve yağma akınları düzenlemeye devam ediyordu. Öyle ki aynı yıl Gördüs'e (Korint) çıkarma yapan bir Hıristiyan filosu 500 kişiyi esir etmişti⁵⁵. Akdeniz'de yaşanan bu hareketliliğin ardından donanmayla İstanbul'dan Sakız'a gelen⁵⁶ Halil Paşa, Ayamavra Bey'i Mir Mehmed'in düşman sularından bir kalyonu zaptederek Eğriboz'a getirdiğini öğrendi. Haber üzerine Rodos'ta bulunan donanma gemilerini hazırlayarak Kıbrıs ve Trablus civarında karakol gezmeye karar verdi

⁵⁰ Mustafa Sâfi, II, 134; Mehmed b. Mehmed, 678-679; Kâtib Çelebi(a), 577; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 385; Bilgili 2004, 239; Bir kaynağa göre esir miktarı iki yüzden fazla idi. Bkz. Kara Çelebi-zâde, 522.

⁵¹ Hammer 1996, 132; Uzunçarşılı 1977, 148.

⁵² Nâimâ, II, 336; Carali 1938, 121-122.

⁵³ Mustafa Sâfi, II, 141-142; Mariti, 77-80; Hammer 1996, 132.

⁵⁴ Abdülkâdir Efendi'ye göre; Halil Paşa 1611 yılı baharında Şark seferine hazırlanan ordunun ihtiyaçları için Akdeniz ve Payas İskeleyi'ne nakledilecek mühimmatın taşınmasıyla görevlendirilmişti. Bkz. Topçular Kâtibi, I, 588.

⁵⁵ Danişmend 1961, 259; İlgürel 1989, 31.

⁵⁶ Mustafa Sâfi, II, 139; Mehmed b. Mehmed, 682; Kara Çelebi-zâde, 523.

fakat İstanbul'dan, Kâbe'nin imaretiyle ilgili malzemelerin Mısır gemilerine yüklenerek yola çıktığı ve donanmanın söz konusu konvoyu eşlik etmesini emreden bir hatt-ı hümayûn aldı. Rodos Beyi Memi Reis'i yirmi beş gemiden oluşan donanmayla Kıbrıs ile Trablus arasında gezinen iki Hıristiyan kalyonunun üzerine gönderdi. Kendisi de merkezden gelen emri ifa etmek üzere Mısır'dan hareket eden gemileri yarı yola kadar gözetip güvenli bölgeye ulaştırdıktan sonra Anadolu yakasına döndü. Kıbrıs sularında kol gezen korsanları ele geçirmekle görevlendirilen Memi Reis ise Maltalıların *Kör Kaptan* lakaplı ünlü korsanına ait bir kalyonu içindekilerle birlikte ele geçirdi. Kör Kaptan'ı gemisine ve kalyonu da yedeğine alan Memi Bey bütün esirleri Rodos'ta bulunan Kaptanıderya Halil Paşa'ya teslim etti. Bunu müteakiben Halil Paşa, Lala Cafer Bey'i on kalyatalık bir filoyla Batı Akdeniz'e gönderdikten sonra kendisi de donanmasıyla Eğriboz'a gitti. Burada Ayamavra Beyi tarafından ele geçirilen bir kalyonu yedeğine alarak⁵⁷ Sakız'da demir attı. Ancak *kâfir yakasına* gönderilen donanmanın şiddetli fırtına nedeniyle daha fazla ilerlemesi mümkün olmamıştı. Manya Burnu civarında buldukları esnada karşılaştıkları iki Hıristiyan kalyonuyla sabahtan akşama kadar sürecek olan bir mücadele yaşandı. Düşmana galebe eden Lala Cafer Bey bütün kalyonları ele geçirerek Halil Paşa'ya teslim etti⁵⁸. Seferin sonunda Lala Cafer tarafından ele geçirilen bu iki kalyon dışında daha önce zapt edilen dört Hıristiyan gemisi de yedeğe alınarak İstanbul'a dönüldü. Fakat bir süre sonra Manya Burnu yakınlarında alınan iki kalyonun Osmanlı Devleti'nin barış halinde bulunduğu Venedik Devleti'ne ait olduğu yönünde dedikodular çıktı⁵⁹.

Halil Paşa bu sefer döneminde ele geçirdiği toplam yüz esirle Divân-ı Hümayûn'da huzura çıkıp Sultan'ın elini öpme şerefine nail oldu⁶⁰. Üç yıllık görev süresi içerisinde irili ufaklı elliden fazla korsan gemisi ele geçirmesine rağmen görevinden azledildi. Mısır'dan gelen ve padişahın akrabası olan Mehmed Paşa'nın sadrazamlık makamına atanma isteği kabul edilmeyerek bu göreve Nasuh Paşa getirilince, gönlü alınmak istenen Mehmed Paşa'nın Halil Paşa'nın yerine Kaptanıderyalığa getirilmesi Halil Paşa'nın görevden alınmasıyla sonuçlandı. Böylece üç yıllık ilk kaptanıderyalık dönemi son buldu (1611)⁶¹.

⁵⁷ Mustafa Sâfi, II, 139.

⁵⁸ Mustafa Sâfi, II, 139; Mehmed b. Mehmed, 682-683; Kara Çelebi-zâde, 523-524; Kâtib Çelebi(a), 581; Nâimâ, II, 388; Bilgili 2004, 239-240.

⁵⁹ Mustafa Sâfi, II, 140; Kâtib Çelebi(a), 581; Nâimâ, II, 388; Bilgili 2004, 240.

⁶⁰ Mustafa Sâfi, II, 140; Mehmed b. Mehmed, 683; Kâtib Çelebi(a), 581; Nâimâ, II, 388.

⁶¹ Mustafa Sâfi, II, 140; Kâtib Çelebi(a), 581; Kâtib Çelebi(b), 118; Nâimâ, II, 388.

İkinci Kaptanıderyalık Dönemi

Sabık Kaptanıderya Öküz Mehmed Paşa'nın denizlerdeki başarısız faaliyetleri ve aldığı mağlubiyetler, kaptanlık görevinin tekrar Halil Paşa'ya tevcih edilmesinin zeminini hazırladı. Böylece 21 Kasım 1613 tarihinde Halil Paşa'nın ikinci defa kaptanıderyalık mansıbına nail oldu⁶². Göreve başlamasından sonra ilk işi donanmanın sefer hazırlıklarıyla ilgilenmek olan Halil Paşa ayrıca Osmanlı-Hollanda-Fas ittifakı projesinin yeniden ele alınması için çalışmalar yürüttü. Bu amaçla Fas ve Hollanda hâkimlerine çeşitli mektuplar gönderdi⁶³.

Malta Seferi⁶⁴

Kaptan Paşa, müteakip kış aylarını donanmanın ihtiyaçlarını karşılamakla ve yeni gemilerin inşası gibi hazırlıklarla geçirdi. Kırk beş gemiden müteşekkil donanma Beşiktaş açıklarında birkaç gün kaldıktan sonra 13 Mayıs 1614⁶⁵ tarihinde Akdeniz'e açıldı ve 1 Haziran'da Sakız Limanı'na demir attı⁶⁶. Bu esnada yirmi yedi gemiden oluşan Hıristiyan donanmasının İskiroz (Skyros) Adası'nda olduğu duyumu üzerine harekât hazırlıklarına başladı⁶⁷. Türklerin kalabalık bir donanma ve bol miktarda mühimmatla boğazdan çıktığı haberini alan Hıristiyanların Sisam Adası'na doğru ricat ettikleri öğrenildi⁶⁸. Hareket öncesi Rodos Sancakbeyi Memi Reis de yirmi kadar kadırgayla donanmaya iştirak etti. Söz konusu Hıristiyan donanmasının ise Andre (Andros) ve İstendil

⁶² Mustafa Sâfi, II, 300; Mehmed b. Mehmed, 701; Kâtib Çelebi(a), 585; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 390; Abdülkâdir Efendi'de bu durum 1615 yılı olayları arasında zikredilmektedir. Bkz. Topçular Kâtibi, I, 631; De Groot, eski kaptanıderyanın Sisam Adası yakınlarında İspanya'nın Napoli Valisi'nin hizmetindeki Ottaviano de Aragon'a karşı mağlubiyetini azil sebebi olarak göstermektedir. Bkz. De Groot 1978, 61.

⁶³ De Groot 1997, 324.

⁶⁴ Gazânâme'de donanmanın, aynı yıl ilk olarak Manyalılar üzerine gittiğini, Malta Seferi'nin ise bundan sonra gerçekleştirildiğini görüyoruz. Aynı esere göre; Malta Adası'na yapılan saldırının esas nedeni yağma yapmak ve Maltalılara zarar vermektir. Bkz. Gazânâme, 186-187.

⁶⁵ Nuhbe'de verilen tarih 31 Mayıs/8 Haziran 1614 (Evahîr-i Rebî'ülâhîr 1023)'tür. Bkz. Mehmed b. Mehmed, 705.

⁶⁶ Gazânâme'de donanmanın ilk durağının “*üslûb-ı kadîm üzre*” Eğriboz Adası olduğu belirtilmektedir. Bkz. Gazânâme, 184-185; Ancak diğer bütün kaynaklar donanmanın doğrudan Sakız'a gittiğini bildirir.

⁶⁷ Kâtib Çelebi(a), 598; Nâimâ, II, 406.

⁶⁸ Nuhbe, 1614 yılı baharında meydana gelen bu olayları diğer kaynaklardan farklı aktarmaktadır. O'na göre; Halil Paşa kumandasındaki donanma boğazdan çıkmadan önce yirmi dokuz gemiden müteşekkil bir Hıristiyan donanması Adalar bölgesine gelerek, mümkün olursa, bir kıyı yerleşimini vurmaya hesap etmekteydi. Ancak Türk donanmasının tam teşekkül İstanbul'dan ayrıldığı haberi üzerine planlarını gerçekleştirmeye fırsat bulamadan “*memleketleri cânibine*” kaçmışlardı. Bkz. Mehmed b. Mehmed, 701.

(Tinos) adaları arasındaki boğazdan geçerek Papazlık (Gyaros) isimli adaya sığındıkları haberi geldi. Papazlık Adası'na yelken açan Kaptanıderya kumandasındaki Osmanlı donanması, Hıristiyan gemilerinin burada da fazla kalmadığını öğrenince civardaki bazı adaları kontrol ederek yoluna devam etti. Bu suretle donanma 10 Haziran'da Koron'a vardı ve oradan Moton'a geçti. 23 Haziran'da Navarin'e gelindiğinde⁶⁹, Tersane Emini de beraberindeki gemilerle asıl donanmaya katıldı⁷⁰ ve donanmadan iki kalyata düşman hakkında haber toplamak üzere Hıristiyan yakasına gönderildi. Elli dokuz parçadan oluşan donanmadaki gemilerin tüm eksiklerini tamamladıktan sonra 29 Haziran'da Hıristiyan kıyılarını vurmaya harekete geçildi⁷¹.

Messina şehri önlerinden geçen donanma 6 Temmuz günü sabah saatlerinde Malta Adası'na ulaştı. Güneşin doğmasından bir saat önce birçok levent grubu civardaki köylere çıkarma yaptı. Ancak Osmanlı askerlerinin çıkarma teşebbüsü Hıristiyan gözcüler tarafından fark edilince süvari ve piyadelerden oluşan Malta birlikleriyle Türk askerleri arasında büyük bir mücadele yaşandı. Maltalı süvari ve tüfekçilerin yoğun saldırısı üzerine Türk askerleri geri çekilmeye başladı fakat Halil Paşa duruma derhal el koyarak gemilerden daha fazla askerin karaya çıkarılması emrini verdi. Taze kuvvetlerin desteğiyle durdurulan Maltalılar bu andan itibaren geri püskürtüldü⁷². Çekilme esnasında Hıristiyan askerlerin bir kısmı kılıçtan geçirildiği gibi büyük kısmı da esir edildi. Bunun yanısıra Malta beyzadelerinden *Gran Korc*⁷³ başta olmak üzere birçok Malta ileri geleni de öldürüldü. Hasat zamanında gerçekleşen saldırıda etrafta yetiştirilen kimyon ve anason gibi ürünler Türk askerlerince yakıldı. Bağ ve bahçeler tahrip edilip, büyük ve küçükbaş hayvanlara el konularak Maltalılara büyük zararlar verildi⁷⁴. Oldukça önemli miktarda

⁶⁹ Gazânâme, 'ye göre donanma, Manyalıların tedibinden sonra mühimmat tedariki için Navarin'e intikal etti. Bu esnada civarda toplanan "zu'ama ve erbâb-ı tumâr zâd u zevâdlarıyla" donanmaya dâhil oldu. Bkz. Gazânâme, 186-187.

⁷⁰ Mustafa Sâfi, II, 306.

⁷¹ Mustafa Sâfi, II, 306; Mehmed b. Mehmed, 705-706; Kâtib Çelebi(a), 598; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 406.

⁷² Gazânâme, 188.

⁷³ Nâimâ Efendi'nin "*Malta beylerinden ikinci pâyede olan Gran Korc nâm kâfir*" (s. 407) şeklinde tarif ettiği kimsenin kimliği tespit edilemediği gibi konuyla ilgili yabancı kaynaklarda da herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

⁷⁴ Gazânâme'ye göre; Türk askerleri yağma sırasında Maltalıların ünlü kiliseleri "*Santa Katarina*"yı da ateşe verip tahrip etmişlerdi: "...hatta *Cezîre-i mezbûrede Sente Katarina nâm bir meşhûr ve 'azim kiliseleri var idi... 'Asâkir-i müsîmîn kal'a-i Malta'da olan kâfir askerinin bu vehile şikest ü inhizâm bulduğun müşâhede idicek, gözlerine karşı ol ma'bed-i bi-futûhların ihrâk u virân ve ma'bûd-ı bi-rûhların hâk-i siyâha yeksân eyleyüp...gânimin ü sâlimîn gelüp makarr u me'vâları olan gemilere dâhil ve envâ'-ı ni'met ü ganîmete vâsil oldular". Bkz. Gazânâme, 189; Şem'dânîzâde 2009, 83.*

ganimet elde eden Türk askerleri öğle vakti gemilerine döndü. Buradan hareketle adanın başka bir köşesinde demir atan donanmanın su ihtiyacı giderildikten ve etraftaki tarlalar yağmalandıktan sonra⁷⁵ Temmuz ayının ilk haftası Trablusgarb'a gitmek üzere yelken açıldı⁷⁶. Malta çıkarmasında elde edilen başarı devlet merkezinde oldukça büyük memnuniyet yaratmış, hatta Halil Paşa'nın şeyhi olan Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi mutluluğunu kendisine gönderdiği mektupla göstermişti⁷⁷.

Donanma kaptanı tarafından İstanbul'a bildirilen bu resmi haberin yanısıra bizzat çatışmalara şahit olan kimselerin bildirdiğine göre; kaleye yakın bir yerde bulunan Manastır'a yaklaşıldığında Memi Bey çıkarma yapılmasına engel olmuştu. Bunun üzerine leventler ayrı, yeniçeriler ayrı yerden çıkarma yapmış ancak Maltalılar bu harekattan haberdar olarak toplarını Türk askerleri üzerine çevirmişti. Top atışlarının şiddetinden dolayı tutunmak mümkün olmayınca kırk-elli kadar şehit verilerek gemilere dönülmüştü. Bu başarısız çıkarmanın ardından dönüş yolunda Malta ile Messina arasında karşılaşılan bir düşman gemisi ele geçirilmişti. Elde edilen esirlerden Osmanlı donanmasının önünden kaçan Hıristiyan gemilerinin Messina Limanı'na sığınarak diğer gemilerle birleştikleri öğrenilmişti⁷⁸.

Sefer Dayı Meselesinin Çözümü

Halil Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Malta Adası ve etrafında giriştiği faaliyetlerin ardından 10 Temmuz 1614'te Trablusgarb'a geçti. Bu sırada mahalli leventlerin reisi ve *kul taifesinden* olan Sefer Dayı'nın beylerbeyini tahakküm altına aldığı bir isyan baş göstermişti. Hatta âsi Sefer

⁷⁵ Mustafa Sâfi, II, 307.

⁷⁶ Gazânâme, 187-189; Mehmed b. Mehmed, 706; Kara Çelebi-zâde, 528; Kâtib Çelebi(b), 119; Kâtib Çelebi(a), 598; Nâimâ, II, 406-407; Danişmend 1961, 259; Hammer 1996, 157. Kaynaklar donanmanın Trablusgarb'a varış tarihi konusunda hemfikir değillerdir. Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*'da (119) 10 Temmuz ve Fezleke'de (598) 7 Temmuz tarihini verirken, Nâima (407) 8 Temmuz tarihini nakletmiştir.

⁷⁷ "Da'avât-ı hâlisât ve teslîmât-ı tayyibât takdîm ü tetmîm kıldıkdan sonra inhâ-i dâ'î-i kadîm budur ki eyüler hoşlar mısız mizâc-ı şerîf nicedür gazâ vü cihâdımız mübârek ü meymûn ve sa'y-i cemîliniz rızâu'llâha makrûn olup hemîşe hazret-i Mevlâ mu'ininiz ve nusret-i hak refik u karîniniz ola. El-hamdü li'llâhi subhânehû Malta cânibine sefer ve anda, bi-'inâyeti'llâhi Te'âlâ nice feth ü eser zuhûruna zafer müyesser olmuş, fe-hamden sümme hamden sümme hamden ümmîddir ki hazret-i Melik-i kâdir kemâl-i kereminden cümlemize mu'in ü nâsır ola sümme'd-du'â." Mektup için bkz. Gazânâme, 190.

⁷⁸ Mustafa Sâfi, II, 305-307; Kâtib Çelebi(a), 598-599; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 406-407; Bilgili 2004, 241-242.

Dayı'nın istibdadı o kadar artmıştı ki reaya dışında askere dahi zulmetmekteydi⁷⁹.

Bununla birlikte Gazânâme'de geçen bir vakıaya göre, daha önce donanma-yı hümâyûndan kaçan iki ünlü esir Sefer Dayı'ya sığınmış, Hali Paşa da kendisine haber göndererek esirlerin iadesini istemişti. Ancak Sefer Dayı bu isteği kabul etmediği gibi Kaptanıderya tarafından gönderilen elçilere Osmanlı donanmasının kalenin dibine bile yaklaşamayacağı şeklinde tehditkâr ifadeler kullanmıştı⁸⁰.

Gerçekten de Sefer Dayı, Malta'dan Trablusgarb'a hareket eden Osmanlı donanmasını Trablusgarb Limanı'na sokmak istemedi. Ancak Halil Paşa'nın limana girmeyi başarmasıyla teslim olmaktan başka çaresi kalmadı. Halil Paşa bir süre sonra âsiyi başardasına davet ederek tutuklattı. Efendilerinin zincire vurulduğunu öğrenen Dayı'nın adamları ve yakınları kalenin kapılarını kapatarak müdafaaya hazırlandı. Halil Paşa kaleyi silah gücüyle almak isteyince bir kısım yerel meşayih araya girerek isyancılar adına af diledi. Halil Paşa ileri gelenlerin talebini geri çevirmeyerek kaledekileri bağışladı ve kaleyi teslim aldı.

Sefer Dayı'nın o zamana kadar ele geçirdiği gemiler ve mallar deftere kaydedilerek tümüne devlet adına el konuldu. Bununla yetinmeyen Halil Paşa, bölgenin önde gelenlerinin de katıldığı bir divan toplayarak Sefer Dayı'nın durumunu müzakere etti. Toplantıya katılan herkes asinin suçlu olduğu yönünde görüş bildirdikten başka şikâyet konusu davalar da dinlendi. Ölüm ve gasp olayları tescil edilen Sefer Dayı'nın şer'en suçlu olduğuna karar verildi ve en gözde adamıyla birlikte kale kapısı önünde asılarak idam edildi⁸¹. Donanmanın İstanbul'a dönüşünde Sefer Dayı'dan müsadere edilen mallar ve 150.000 kuruş nakit ile beş yüz Hıristiyan esir de padişaha hediye olarak sunuldu⁸².

İsyanın bastırılmasından sonra bir süre daha Kuzey Afrika'da kalan Osmanlı donanması bölgedeki düzeni de yeniden sağladı. Yeni bir beylerbeyi atanıp işler yoluna konulduktan sonra 18 Temmuz 1614 tarihinde Trablusgarb Limanı'ndan demir alınıp, yolda Hıristiyan kıyıları yağmalanarak⁸³ Navarin'e varıldı. Daha önce devriye gezmek ve haber toplamak üzere gönderilen iki

⁷⁹ Mehmed b. Mehmed, 706; Kara Çelebi-zâde kısaca Sefer Dayı'nın tardı için Trablusgarb'a hareket edildiğinden bahseder. Bkz. Kara Çelebi-zâde, 528-529.

⁸⁰ Gazânâme, 191-192.

⁸¹ Mustafa Sâfi, II, 307; Gazânâme, 192-195; Mehmed b. Mehmed, 706; Topçular Kâtibi, II, 700; Kâtib Çelebi(a), 599; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 407-408; Danişmend 1961, 259-260; De Groot 1978, 62; Hammer 1996, 157; Bilgili 2004, 242-243; Şimşirgil 2005, 583.

⁸² Gazânâme, 195.

⁸³ Mehmed b. Mehmed, 706.

kalyata da ele geçirdikleri on iki bin kile buğday yüklü bir kalyonla limandaki asıl donanmaya iştirak etti⁸⁴.

Manyalıların İtaat Altına Alınması

Mora'nın güneyindeki Koron Körfezi'nde dağlık bir bölgede yer alan Manya şehri Osmanlı topraklarına XV. yüzyılda katılmıştı. Manyotlar olarak da tesmiye edilen Manyalılar, köken itibarıyla Rum olmakla birlikte *Frenk taifesiyle* münasebetleri daha sıkıydı. Haraçlarını ödeme konusunda sürekli zorluk çıkaran Manyalıların 1611 yılından itibaren süregelen isyanları da tam olarak kontrol altına alınamamıştı. Daha önceki isyanlarının kılıç zoruyla bastırılmasına ve af dileyenlerin bağışlanmasına rağmen 1614 yılında bir kez daha isyan etmişlerdi. İsyanın diğer bölgelere yayılmasını önlemek amacıyla donanmanın da Manya'ya sevki zaruri görülmüştü⁸⁵. Bunun üzerine Tırhala Sancakbeyi Arslan Paşa emrindeki ordu karadan Manyalılar üzerine gönderilirken donanma da denizden destek vermekle görevlendirilmişti⁸⁶.

Temmuz ayında Trablusgarb'dan ayrılan Halil Paşa, Pasova bölgesine geldiğinde Murad Bey idaresindeki üç adet Tunus gemisi kendisine katılmıştı⁸⁷. Arslan Paşa'ya destek amacıyla gemilerden karaya asker çıkarılmasına karar verilmiş, ancak bölgenin sarp kayalıklar ve dağlarla mahdut olması nedeniyle harekete geçmekte tereddüt eden Halil Paşa, bir süre sonra tecrübeli bir başbuğ idaresindeki iki-üç bin kadar askeri çıkarma yapmakla görevlendirmişti. Böylece deniz tarafından gerçekleştirilen harekât zor koşullarda başlamıştı. Kuşatmanın ilerleyen safhalarında Osmanlı askerlerinin bazı burçları ele geçirmesiyle Manyalı isyancılar kıyılara doğru kaçmaya başlamıştı. Son olarak gemilerde bekleyen yardımcı kuvvetler de harekâta katılarak asiler üzerine yürümüştü. Netice olarak karadan ve denizden sıkıştırılan isyancıların büyük kısmı kılıçtan geçirilmiş, bir kısmı esir edilmiş⁸⁸, sağ kalanlar ise vergilerini vermek ve bir daha isyana kalkışmamak şartıyla affedilmişlerdi⁸⁹.

Son seferlerinde gösterdiği yararlılık ve başarılarından dolayı Halil Paşa'ya İstanbul'dan hilat ve kılıç gönderilmişti⁹⁰. Manya'dan ayrılıp Navarin'de demir atan donanmadaki gemiler yağlanırken *Sen Civanoglu* olarak tanınan

⁸⁴ Mehmed b. Mehmed, 706; Kâtib Çelebi(a), 599; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 408.

⁸⁵ Gazânâme, 185; Danişmend 1961, 260.

⁸⁶ Mustafa Sâfi, II, 308.

⁸⁷ Mustafa Sâfi, II, 308; Kâtib Çelebi(a), 599; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 408.

⁸⁸ Gazânâme, 185-186.

⁸⁹ Mustafa Sâfi, II, 308-309; Gazânâme, 186; Kâtib Çelebi(a), 599; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 408; Hammer 1996, 157; Bilgili 2004, 243.

⁹⁰ Kâtib Çelebi(a), 600; Nâimâ, II, 408.

İskenderiye Beyi Mustafa Bey⁹¹ ve Dimyat Beyi Memi Reis de karakol vazifesi için Burak Adası'na sevk edilmişti. Sabaha karşı adaya asker çıkarılmış ancak pusuda bekleyen birkaç Hıristiyan gemisinin baskını neticesinde bunun bir hata olduğu anlaşılmıştı. Çünkü meydana gelen çatışma neticesinde Memi Bey şehit düşmüş, iki Osmanlı gemisi de Hıristiyan güçlerin eline geçmişti. İskenderiye Beyi ise bir yolunu bularak baskından kurtulmayı başarmış ve donanmaya katılmıştı⁹². Buna karşılık esas donanma, gemilerin yağlanması işiyle meşgul olduğu için yardıma gidememişti⁹³. Yaşananların ardından tekrar denize açılan Halil Paşa komutasındaki donanma geri dönüş yolunda Mokene Adası civarında bir Hıristiyan şaykası ele geçirmişti. Sonbaharda Sakız Adası'na gelen donanma, sefer mevsiminin sona ermesi dolayısıyla Kasım ayının son haftasında İstanbul'a dönmüştü (1614)⁹⁴.

1616 Yılı Faaliyetleri

Kaynaklar Halil Paşa'nın 1615 yılındaki faaliyetleri konusunda sessiz kalmaktadır. Ancak kendisinin her sefer mevsiminde olduğu gibi Akdeniz'deki korsan faaliyetlerini engellemek üzere görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 16 Mayıs 1615 tarihinde Akdeniz'de karşılaştığı küçük bir İspanyol filosuyla muharebeye girmekten imtina etmişti. Bir süre Ege Adaları'nda gezinen Halil Paşa Kalabriya açıklarında bir Sicilya kalyonu ele geçirdikten sonra Ağustos ayında Rodos'a gelmiş, Ekim ayında da Sakız'a geçmişti. Sefer mevsiminin sonu olması dolayısıyla donanma gemilerinin bir kısmı terhis edildiği için aynı sıralarda yirmi yedi gemilik Hıristiyan donanmasının Adalar Denizi'nde görünmesi ve İskenderiye'den gelen gemileri yağmalaması karşısında yapılacak bir şey kalmamıştı. 1615 yılındaki sefer neticesinde elde edilen başarı sadece beş Fransız gemisinden elde edilen ganimetlerden ibaretti⁹⁵. Bununla birlikte, İstanbul'a döndükten sonra, Halil Paşa'nın kayda değer bir başarı kazanmadan Akdeniz'de zaman geçirmekle yetindiği yönünde dedikoduların ortaya çıkması da engellenememişti⁹⁶.

Önceki sefer mevsiminde çok az başarı göstermesine rağmen Halil Paşa'nın Kaptan-ı Deryalık görevine 1616 yılında da devam etmesine karar

⁹¹ Mehmed b. Mehmed, 706.

⁹² Mehmed b. Mehmed, 706-707; Kara Çelebi-zâde, 529; Kâtib Çelebi(a), 600; Kâtib Çelebi(b), 119; Nâimâ, II, 408.

⁹³ Mustafa Sâfi, II, 308; Mehmed b. Mehmed, 707; Kâtib Çelebi(b), 119.

⁹⁴ Mustafa Sâfi, II, 308-309; Kâtib Çelebi(a), 600; Nâimâ, II, 408; De Groot'a göre seferden dönüş tarihi 19 Aralık 1614'tür. Bkz. De Groot 1978, 63; Bilgili 2004, 243.

⁹⁵ De Groot 1978, 63-64.

⁹⁶ De Groot 1997, 324.

verildi. Aynı yıl Osmanlı yönetimine Hıristiyanlar karşısında Türk donanmasının eksiklikleri ile ilgili bir rapor sundu. Bunun üzerine Sultan, hassa hazineden donanmaya bir miktar para aktardı. 1616 yılı baharında Akdeniz'e açılan elli dokuz parçalık donanma Ege sularında karakol gezinmeye başladı. Asıl donanmadan ayrılan küçük bir Osmanlı filosu Eğriboz açıklarında Amiral Iacopo Inghirami komutasındaki Santo Stefano Şövalyeleri tarafından bozguna uğrattılırken⁹⁷, daha büyük olan filo da Güney Anadolu kıyılarındaki Gelidonya Burnu civarında İspanyollar tarafından mağlup edildi⁹⁸. O yıl ayrıca Osmanlı Devleti'nin Cezayir ve Tunus'taki idaresini yeniden kurma çalışmalarına sahne oldu. Halil Paşa ise İngiliz ve Hollanda ticaret gemilerine karşı Kuzey Afrika kıyılarında artan korsanlık faaliyetlerinin önlenmesi işiyle meşgul oldu⁹⁹. Halil Paşa'nın ikinci Kaptanıderyalık döneminin son senesi olan 1616'daki faaliyetlerine dair yegâne bilgiyi Gazânâme'de bulabilmekteyiz.

Söz konusu kaynağa göre 1616 yılı kış mevsiminin etkisini yitirmesi ve baharda denizlerin yelken açmaya müsait hale gelmesi üzerine padişah fermarıyla donanma-yı hümâyûnun sefer hazırlıkları başlamıştı. Donanma hazırlıklarını tamamlayan Halil Paşa ilk olarak Aziz Mahmud Hüdâyi Efendi'yi ziyaret ederek hayır duasını almıştı¹⁰⁰. İstanbul'dan ayrılan donanma, daha önce belirlenen bütün menzillere uğrayarak, Sakız Adası'nda mola vermişti. Bir süre burada dinlenen Halil Paşa'ya, muhtemelen Toskana-Malta kökenli olup, Doğu Akdeniz'de gezinen sekiz kalyonluk bir filonun Müslüman hacıların ve zahire gemilerinin yolunu kestiği bilgisi ulaşmıştı¹⁰¹. Tekrar denize açılan donanma, yolu üzerindeki bölgeleri kontrol ederek Rodos Adası'na varmış, ancak söz konusu Hıristiyan gemilerinin bazen Mısır taraflarında gezindiği, bazen de İskenderun taraflarına sokulduğu haberi üzerine Rodos'tan ayrılarak, son görüldükleri yer olan Meis Adası'na doğru yola çıkmıştı. Halil Paşa, Hıristiyan filusunun faaliyetleri hakkında Meis'teki yerel idareciler tarafından bilgilendirilmiş ve Finike'ye hareket etmişti.

Finike'ye ulaşan donanma takibini sürdürerek Adrasan kıyılarına doğru yola koyulmuş, kısa süre sonra da adı geçen korsanlara ait kalyonlardan birine rastlamıştı. Kaçmaya başlayan korsanların peşine düşen Halil Paşa, Hıristiyan

⁹⁷ Gemignani 1996, 268.

⁹⁸ De Groot 1978, 64-65.

⁹⁹ De Groot 1997, 324.

¹⁰⁰ Gazânâme, 196.

¹⁰¹ De Groot, altı parçalık bu filonun Toskana-Malta-Sicilya gemilerinden oluştuğunu belirtmektedir. Bkz. De Groot 1978, 65.

filosunu Şirden Burnu¹⁰² mevkiinde yakalamıştı. Korsan kalyonlarının büyüklüğü ve kuvveti karşısında Osmanlı leventlerinin şaşkınlık yaşaması Halil Paşa ve Rodos Beyi Memî Paşa'nın gayretleriyle aşılabılmıştı. Hıristiyan gemileri şiddetli top atışlarıyla Osmanlı gemilerini yanlarına yaklaştırmayınca uzaktan top atışlarıyla ile sürdürülen bir mücadele başlamıştı. Bu şekilde üç gün süren çatışmaların neticesinde Osmanlı donanması oldukça fazla kayıp vermiş, birçok asker top atışlarıyla şehit olduğu gibi bir kısmı da denizde boğulmuştu. Hatta, Osmanlı gemilerinde barut ve levent eksikliği baş göstermişti. Mücadelenin üçüncü günü korsan kalyonlarından biri top atışlarıyla batırılmış, geriye kalan gemilerse dördüncü gün gece karanlığından istifadeyle kaçmayı başarmıştı. Fakat günlerce süren bu mücadeleden istenilen netice elde edilememişti¹⁰³.

Manfredonya (Manfredonia) Seferi

Halil Paşa'nın 1619 yılının Aralık ayında son defa Kaptanıderya olarak atanmasından sonra 1620 yılının kış mevsimi, baharda Akdeniz muhafazası için denize açılacak donanmanın hazırlıkları ile geçmişti. Bilhassa bu dönemde Akdeniz'deki "*memâlik-i frenk*" korsanlarının faaliyetleri artmış, hacı ve zahire taşıyan gemilere saldırılar dayanılmaz hale gelmişti. Sefer mevsiminde kırk gemiyle İstanbul'dan ayrılan donanma ilk olarak Sakız Adası'na gelmiş, bir süre sonra Eğriboz'a geçerek burada gemilerin yağlanması, peksimet ve mühimmat tedariki gibi ihtiyaçlar karşılanmıştı¹⁰⁴.

Eğriboz'dan ayrılan donanma bir süre sonra Navarin'e demir attı ve gemiler bir kez daha yağlandı¹⁰⁵. Venedik Körfezi kıyısında yer alan Avlonya ve Draç'a uğradıktan sonra Liş Suyu denilen mevkie ulaşan Halil Paşa, bir süre burada kalarak bölgenin durumu hakkında bilgi aldı¹⁰⁶. Buğday yüklü iki Hıristiyan gemisini ele geçirildikten sonra¹⁰⁷ Hıristiyan korsanlarının Osmanlı sularındaki faaliyetlerine karşılık vermek adına İtalya kıyısında bir yerleşim yerine baskın yapılmasına karar verildi. Son dinlenme yerinde gemilerin su ihtiyacı giderildikten ve bölgenin durumu öğrenildikten sonra akşam saatlerinde

¹⁰² Muhtemelen, Pîrî Reis'in eserinde "Şilden Burnu" olarak zikrettiği mevkidir. Ayrıca Adrasan için Hıristiyanların "Venedik Limanı" Türklerin ise "Adrisan" dediklerini aktarmaktadır. Bkz. Pîrî Reis, 326.

¹⁰³ Gazânâme, 196-206.

¹⁰⁴ Gazânâme, 243.

¹⁰⁵ Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457.

¹⁰⁶ Gazânâme, 244; Diğer kaynaklarda donanmanın sadece Draç ve Merkata (Firkate) limanlarına uğradığı yazmaktadır. Bkz. Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457.

¹⁰⁷ Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121.

kılavuzlar eşliğinde Güney İtalya'nın Puglia Bölgesi'ne hareket edildi. İlk olarak *Prendis* (Brindisi) Kalesi'ne yönelen donanma iki gün iki gece süren yolculuktan sonra gece saatlerinde kaleye ulaştı. Yapılacak baskın İtalyan nöbetçilerinin Osmanlı donanmasını fark etmesi üzerine iptal edildi ve rota değiştirilerek İtalya'nın güney kıyılarına gidilmesine karar verildi. Bir müddet yolculuktan sonra halk dilinde *Kızıl Elma* namıyla meşhur Roma'ya dört menzil uzaklıkta¹⁰⁸ ve İspanya hâkimiyetindeki “Manfredonia” isimli şehre varıldı¹⁰⁹. Daha önce hiçbir Türk donanmasının ve kaptanının saldırmaya cesaret edemediği hisara çıkarma yapmak için kalenin yakınlarındaki dik bir mevki seçildi. Halil Paşa donanmada yer alan her bir gemiden çıkarmaya müsait askerlerin görevlendirilmesini emretti. Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa çıkarmaya katılacak asker ve beylere başbuğ tayin edildi¹¹⁰.

Halil Paşa'nın emriyle başlayan mücadelenin ilk safhasında kıyıya çıkarma yapan Osmanlı askerleri önlerine gelen her şeyi yakıp yıkmıştı. Bir süre sonra dış kale kuşatılmış, donanma gemileri de mücadeleye top atışlarıyla destek vermişti. Karadaki birliklerin mücadelesi ve karşılıklı top atışlarıyla geçen dört-beş saatten sonra dış kale zapt edilmiş, ele geçirilen tüm ganimet ve esirler gemilere naklolunmuştu. Karanlık çökmeye başladığı için dış kaleye nöbetçiler yerleştirilerek sabahın olması beklenmişti. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte iç kaleye yönelik başlatılan ileri harekât ikindi vaktine kadar sürmüş, dış kaledeki bazı yüksek yerlere çıkan tüfekçilerle gemilerin topları iç kaleyi aralıksız dövmeye başlamıştı. Kuşatmanın ağırlaşması üzerine Manfredonya halkı akşama doğru teslim bayrağı açarak Osmanlı idarecilerinin cevabını beklemişlerdi. Halil Paşa'nın donanmada görevli diğer kaptanlarla yaptığı toplantı sonucunda kalenin sulhla teslim alınması kabul edilmiş ve halkın güvenli bir şekilde uzaklaşmasına izin verilmişti¹¹¹.

Fethin ardından sayısız mal ve erzak gaza hakkı olarak yağmalanıp gemilere taşınmıştı. Ele geçirilen ganimetler arasında üç yüz yetmiş fiçı barut, yirmi beş adet top ve iki büyük kilise çanı da bulunmaktaydı¹¹². Kalenin yağmalanması ve ganimet paylaşımı tamamlandıktan sonra bölgenin Osmanlı topraklarına uzak, İspanya ve Venedik gibi ülkelere yakın olması sebebiyle çok

¹⁰⁸ Kara Çelebi-zâde, 539.

¹⁰⁹ Pîrî Reis'in Puglia bölgesi ve Manfredonia kıyıları hakkında verdiği bilgiler hakkında bkz. Bausani 1990, 25-26.

¹¹⁰ Gazânâme, 244-246.

¹¹¹ Gazânâme, 247-249; Diğer kaynaklar bu olayı kısaca anlatırken, kalede bulunanların esir edildiğini de söyler. Bkz. Kara Çelebi-zâde, 539; Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457; Ayrıca bkz. Hammer 1996, 193-194.

¹¹² Gazânâme, 249-250; Kâtib Çelebi ve ondan naklen Nâimâ ele geçirilen barutun iki bin varil olduğunu söyler. Bkz. Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457.

fazla zaman kaybı tehlikeli olabilirdi. Bu münasebetle taşınması mümkün olmayan toplar parçalanıp, bütün ev, bağ ve bahçeler ateşe verilerek geri dönüş hazırlıklarına başlanmıştır¹¹³. Osmanlı sularına yelken açan donanma ilk olarak Sakız Adası'na demir atmıştı. Mutat olduğu üzere sonbahara kadar Mısır ve diğer bölgelerde karakol gezen Halil Paşa, bazı donanma gemilerini muhafaza için geride bırakarak İstanbul'a dönmüştü¹¹⁴. Bu başarılı sefer nedeniyle padişahın iltifatlarına mazhar olan Halil Paşa, Manfredonya'dan aldığı top, barut ve esirlerle birlikte ele geçirilen ganimetin beşte biri olan 5.000 guruşu hediye olarak padişaha sunmuştu¹¹⁵. Bazı kaynaklara göre, kaleden alınan büyük miktardaki perdâhlı barut daha sonra Hotin Seferi'nde kullanılmak üzere ordu-yı hümâyûna teslim edilmişti.¹¹⁶

Diğer yandan olayın müşahidi bir Manfredonyalı tarafından kaleme alınan kaynakta yer alan bilgilere göre, Manfredonya baskını 16 Ağustos 1620 tarihinde meydana gelmişti. Bu esnada kalede yaklaşık 2.400 kişi bulunmaktaydı. Güçlü bir donanmayla çıkarma yapan Türk askerlerinin sayısı ise 6.000'den fazlaydı. Olayların seyrini tafsilatlı bir şekilde nakleden İtalyan kaynağına bakılırsa söz konusu tarihten altı gün önce öğleden sonra, Osmanlı donanmasından *sadece pupaları Venedik gemilerine benzeyen* iki kadirga Manfredonya Limanı'na demir atmıştı. Kürekli bir sandalla limana yaklaşan bir kaptan, bir asker ve dört genç etrafı kolaçan etmek üzere karaya çıkmıştı. Seyrek sakalları ve pantolonları dizlerinin üzerine kadar çekilmiş olan gençler ipek çorap ve Fransız tarzında ceketler giyinmiş, başlarının ortası ise tıraş edilmişti. Saçları perçemli olan kaptanla yanındaki askerinin üzerinde ise esir kıyafetlerine benzeyen elbiseler vardı. Askerlerin eşlik ettiği gençlerin ikisi şehre girdikten sonra kalenin üst kısımlarında bulunan Katedrale çıkmıştı. Antonio Nicastro isimli bir İtalyan onlardan şüphelenerek gemilerini neden limandan bu kadar uzakta demirlediklerini sormuş, buna karşılık gençler dolaylı cevaplarla kendilerini Venedikli gibi göstermeye çalışmışlardı. Diğer iki genç ise bunlardan ayrılarak kaleye yönelmişti. Açıkta bırakılan gemilerse limandaki suyun derinliğini ölçmek için kıyıya kadar yaklaşmıştı. Askerlerle birlikte

¹¹³ Gazânâme, 250-251; Diğer Osmanlı kaynakları esirler dışında sadece kaledeki evlerin ateşe verildiğini yazar. Bkz. Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457.

¹¹⁴ Gazânâme, 251, 253-254.

¹¹⁵ Gazânâme, 253-254. De Groot, sefer sonunda elde edilen ganimet hakkında şu bilgiyi verir: "Türkler 450 esirlik ganimet ele geçirdiler ve iki gün sonra (kaleden) ayrıldılar. (Halil Paşa) örtülere sarılmış ve genç-yaşlı, kadın ve erkekten oluşan 60 Hıristiyan esir tarafından taşınan 400 barut fiçisi, 3 kilise çanı, 4 orta boy silah, 6 at, ipek ve yün balyaları, altın ve gümüş dolu 12 adet büyük deri kese ile Manfredonya Piskoposu'nun cüppeleri içinde kiliselerinin haçlarıyla sancaklarını taşıyan iki keşişten oluşan etkileyici bir tören alayını hediye olarak Divan'a sundu". Bkz. De Groot 1978, 72.

¹¹⁶ Kâtib Çelebi(a), 648; Kâtib Çelebi(b), 121; Nâimâ, II, 457.

sonradan şehre gelen gençler Manfredonya'daki Venedik konsolosunun arabası ile beş saat kadar defalarca caddeleri ve şehrin meydanını gezinmişlerdi. Gemiler ve kürekçiler de bir müddet sonra sıradan ürünler satmak ve İspanyol parasıyla erzak satın almak bahanesiyle karaya ayak basmıştı. Böylece Türk öncü birlikleri günlerce kaldıkları şehirde her yeri dolaşarak kalenin duvarları, kuleleri, güvenliği ve limanın durumu hakkında en ince ayrıntısına kadar notlar almıştı. Öyle ki 16 Ağustos Pazar günü gerçekleştirilecek olan saldırı öncesi bütün planlar hazırlanmıştı¹¹⁷. Bu da gösteriyor ki Gazânâme'de yer alan, Halil Paşa'nın önce Brindisi'ye yöneldiği ancak nöbetçiler tarafından fark edilmeleri nedeniyle karşılarına ilk çıkan yer olan Manfredonya'ya baskın yaptıkları yönündeki bilgiler, en azından stratejik açıdan, gerçeği yansıtmamaktadır. Nitekim Osmanlı donanmasının her faaliyetinin tesadüfî olmaktan ziyade bir plan dâhilinde ve önceden hazırlanmış olduğunun en güzel örneğini söz konusu İtalyan kaynağı ortaya koymaktadır.

Aynı kaynakta üç gün süren çarpışmalar neticesinde ele geçirilen bütün malların bir listesi de yer almaktadır. Buna göre Halil Paşa komutasındaki Türk askerleri 600 kantar barut, bir depo dolusu gülle, 4 at arabası ekmek, buğday, zeytinyağı ve diğer malzemelerle birlikte 11 parça ağır topu ganimet olarak almıştı. Ayrıca şehirde bulunan tümü gümüşten 6 adet kilise çanı da gemilere yüklenmişti. Hemen ardından Türk askerleri kaleyi, kiliseyi ve tüm şehri ateşe vermiş, halktan birçok kimseyle birlikte dört soyluyu da esir etmişlerdi. Toplamda 10.000 kişilik ve 54 gemiden müteşekkil bir donanmayla gelen Türkler de 100 kadar kayıp vermişti¹¹⁸.

Halil Paşa'nın Manfredonya Seferi'nden bir yıl sonra bir kez daha denize açılması için divandan emir aldığı anlaşılmaktadır. Abdülkâdir Efendi'ye göre, Halil Paşa 1622 yılının Şubat-Mart aylarında padişah fermanıyla tersanedeki donanma gemilerinin tamiri ve tedarikleriyle meşgul olmuştur. Mayıs ayında yeniçeriler ve Yeniçeri Ağası Bayram Ağa, zabitler, cebeciler, topçular ve Tersane-i Âmire kulları Halil Paşa komutasında gemilere binerek şenlikler yapmıştır. Sultandan gelen *hatt-ı şerîf* ile Akdeniz'e açılmak üzere hazır hale getirilen donanma, Saray-ı Hümâyûn önlerinde bir kez daha şenlikler düzenleyip Yedikule'den Gelibolu ve Boğazhisarı'na doğru hareketle denize açılmıştır¹¹⁹.

Abdülkâdir Efendi'nin konuyla ilgili verdiği bilgiler burada sona ermekle birlikte, donanmanın Mayıs ayında Akdeniz'e açılmak üzereyken, II. Osman'ın tahttan indirilmesinden kaynaklanan karışıklarla dolayısıyla ancak Haziran ayında

¹¹⁷ Serricchio 1987, 197-199.

¹¹⁸ Serricchio 1987, 215.

¹¹⁹ Topçular Kâtibi, II, 760, 763.

yelken açabildiğini¹²⁰ ve ardından Hicaz Seferi için gerekli olan otağları taşımakla görevlendirildiğini görmekteyiz¹²¹. Donanmanın bu yıla ait Akdeniz faaliyetleri hakkında kaynaklarda fazla bilgi verilmemiş olmakla birlikte Fezleke'de Halil Paşa komutasındaki donanmanın 13 Ekim 1622 tarihinde İstanbul'a vardığı nakledilmiştir. Tersaneye dâhil olmadan önce Hıristiyan gemileriyle karşılaştığı fakat dört defa fırtınaya yakalandığı için geri geldiği ifade edilmiştir¹²². Halil Paşa, 1623 yılında halâ görevinin başında olsa da, Nisan ayında Sadrazam Mere Hüseyin Paşa'nın etkisiyle görevden alınarak Malkara'ya sürülmüştür. Yukarıda bahsedilen kısa bilgiler kendisinin Kaptanıderyalık dönemiyle ilgili son malumat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Görüldüğü üzere I. Ahmed döneminden itibaren belirli aralıklarla Kaptanıderyalık görevini üstlenen Halil Paşa'nın Akdeniz seferleri oldukça önemli başarılarla doludur. Özellikle Malta Şövalyeleri ve Toskana Grandukalığına bağlı Santo Stefano Şövalyeleri'nin yanısıra İspanya gemilerinin Akdeniz'deki yağma ve korsanlık faaliyetlerini arttırdığı bir dönemde düzenlenen bu seferlerin esas olarak Kuzey Afrika'dan Doğu Akdeniz'e kadar uzanan Osmanlı ticareti ile her türlü Müslüman-Türk ticaret gemisinin ve Müslüman hacıların güvenliğini sağlamak üzere yapıldığını söyleyebiliriz. Aynı tarihlerde Osmanlı Devleti'ne isyan ile başta Toskana olmak üzere diğer Avrupa devletleriyle gizli bir ittifak dahilinde hareket eden Dürzi emiri Ma'noğlu Fahreddin olayının da Doğu Akdeniz'deki bu hareketlilikte payı vardı. Yoğun korsan savaşlarının yaşandığı XVII. yüzyılın ilk yarısı aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin yıllık düzenli seferlerle "*küffâr*" gemilerinin yağmalarına karşılık vermeye çalıştığı bir dönemdir.

Akdeniz'deki güç dengelerinde yaşanan farklılaşmaların bir tezahürü olarak, Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşılık verme veya en azından bunları engelleme çabası kalıcı olmaktan ziyade geçici sonuçlar vermiştir. Buna rağmen daha önce hiçbir denizcilik tecrübesi bulunmayan Halil Paşa'nın faaliyetlerinin oldukça başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak başarılarında Murad Bey, Arnavut Memi Reis, Cafer Reis ve Süleyman Paşa gibi tecrübeli Türk kaptanlarıyla birlikte çalışmış olmasının etkisi de göz ardı edilemez. Örneğin, Murad Bey'in Karacehennem Savaşı'ndaki taktiksel tecrübesi Halil Paşa'nın Hıristiyan donanması karşısındaki zaferinin en önemli unsuru olarak

¹²⁰ De Groot 1997, 325.

¹²¹ Kâtib Çelebi(a), 672; Nâimâ, II, 477.

¹²² Kâtib Çelebi(a), 693.

Mikail Acıpınar

karşımıza çıkmaktadır. Yine sefer dönemlerinde ana donanmaya katılmaları emredilen korsan ve gazi beylerinin yardımlarını da belirtmek gerekir. Kısacası Halil Paşa'nın Karacehennem zaferi, Malta baskını, Manfredonya çıkarması, Manyalı âsileri tedibi ve Tunus'taki iç karışıklıkları önlemesi gibi kayda değer faaliyetleri kaptanlık döneminin öne çıkan gelişmeleridir.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

DVN.MHM. (Bâb-ı Âsafî Mühimme Defterleri) 937

MD (Mühimme Defterleri) 78, 79

KK (Kamil Kepeci) 71

b. Kaynak Eserler

- Alberti Tommaso Alberti, *Viaggio a Costantinopoli di Tommaso Alberti (1609-1621)*, Haz. Alberto Bacchi della Lega, Bologna 1889.
- Evliya Çelebi *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini*, I. Kitap, Haz. Yücel Dağlı, Y.K. Yay., İstanbul 1996.
- Gazânâme *Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623 (Tahlil ve Metin)*, Haz. Meltem Aydın, Marmara Üni. TAE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- Hasan Bey-zâde Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi, Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, Haz. Ş. Nezih Aykut, C. III, Ankara 2004.
- Kara Çelebi-zâde Kara Çelebi-zâde Abdülaziz, *Ravzatü'l- Ebrâr*, t.y.
- Kâtib Çelebi(a) Kâtib Çelebi, *Fezleke, Tahlil ve Metin*, Haz. Zeynep Aycibin, Mimar Sinan Üni. SBE. Ortaçağ ABD Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.
- Kâtib Çelebi(b) Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, Haz. İdris Bostan, Ankara 2008.
- Mariti Giovanni Mariti, *Istoria di Faccardino Grand-Emir dei Drusi*, Livorno 1787.
- Mehmed b. Mehmed *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metin-Tahliller)*, Haz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üni. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- Mehmed Süreyya Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. IV, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Mustafa Sâfi *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, C. II, Ankara 2003.
- Nâimâ Nâimâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulasâti Ahbâri'l-Hâfikayn)*, Haz. Mehmet İpşirli, C. II, Ankara 2007.

- Pîrî Reis Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriye*, The Walters Art Museum Nüshası, Baltimore.
- Şem'dânîzâde Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'î't-Tevârih Adlı Eserinin (180b-345a) Tahlil ve Tenkidi Metni, Haz. Mustafa Öksüz, Mimar Sinan G.S. Üni. SBE. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- Tahâzade Tahâzade Ömer Faruk bin Mehmed Murad, *Tarih-i Ebu'l- Faruk*, C. IV, Dersaadet 1328.
- Topçular Kâtibi Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), Haz. Ziya Yılmaz, C. I, Ankara 2003.

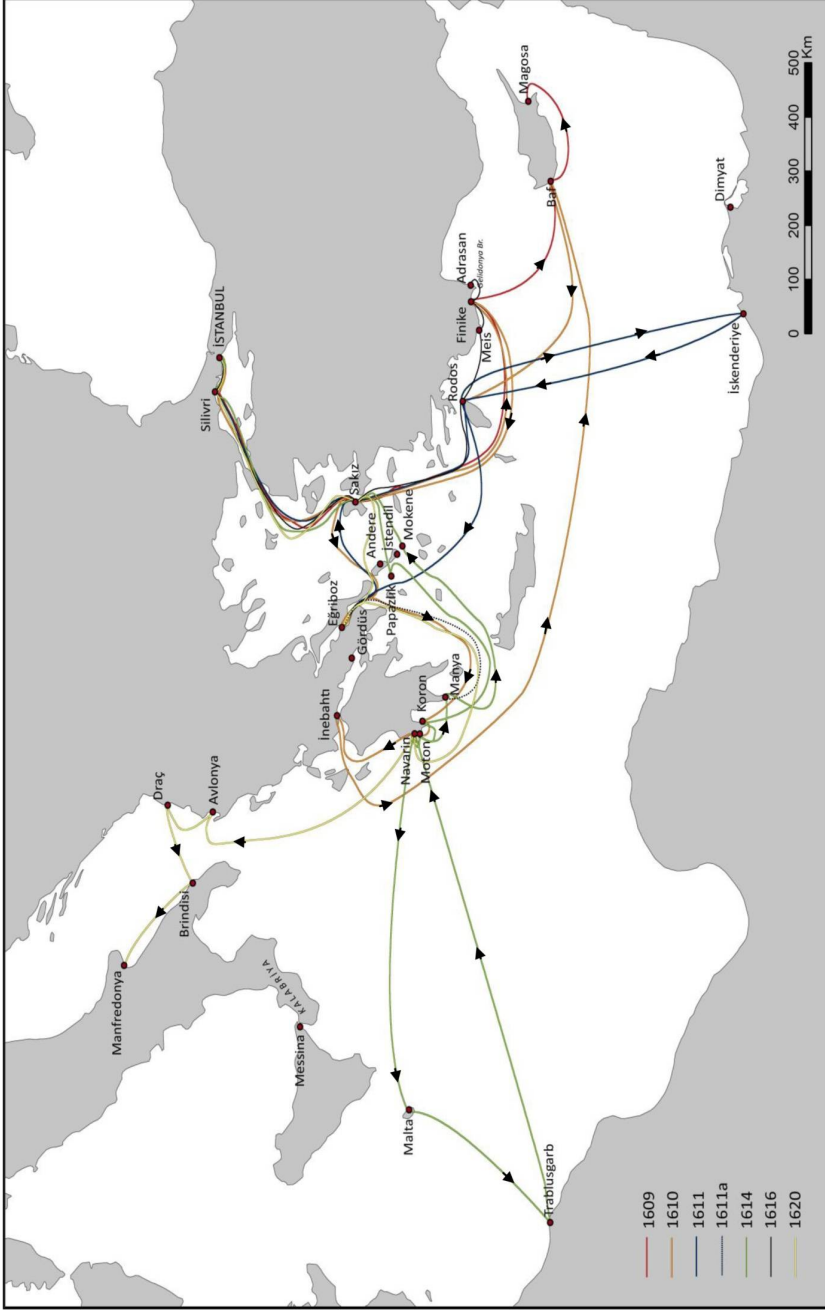
c. Araştırma-İncelemeler

- Acıpınar 2012 Mikail Acıpınar, "Tommaso Alberti'nin İstanbul ve Balkanlara Seyahati (1609-1621)", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, 341-354.
- Alçı 2002 Güneş Alçı, "Üsküdar'da Kayserili Halil Paşa Türbesi ve Bağlı Birimler", *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 2002/4, 74-88.
- Arı 1999 Bülent Arı, "İlk Osmanlı-Hollanda Münasebetleri", *Osmanlı*, C. I, Ed. Güler Eren, Ankara, 493-501.
- Bausani 1990 Alessandro Bausani, "L'Italia nel Kitab-i Bahriyye di Piri Reis", a cura di Leonardo Capezzone, in *Eurasiatica (Quaderni del Dipartimento di Studi Eurasiatici)*, Venezia, 9-75.
- Bilgili 2004 Ali Sinan Bilgili, "Osmanlı Tarih Yazarlarına Göre Sultan I. Ahmed Devri Deniz Muharebeleri (1603-1617)", *Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, Erzurum, 235-246.
- Bostan 2009 İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620*, İstanbul.
- Carali 1938 P. Paolo Carali, *Fakhr ad-Dîn II: Principe del Libano e la corte di Toscana 1605-1635*, Vol. II, Roma.
- Çoşkun 1958 Turhan Çoşkun, *Kapudan-ı Derya ve Sadrazam Halil Paşa: (1560-1629) Hayatı ve Siyasî Faaliyeti*, İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul.
- Danişmend 1961 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, İstanbul.
- De Groot 1978 A. H. De Groot, *The Otoman Empire and the Dutch Republic: A History of the Earliest Diplomatic Relations, 1610-1630*, Leiden/İstanbul.
- De Groot 1981 A. H. De Groot, "Khalil Pasha, A 17th Century Ottoman Statesman (D. 1629) According to his Correspondence Remaining in the

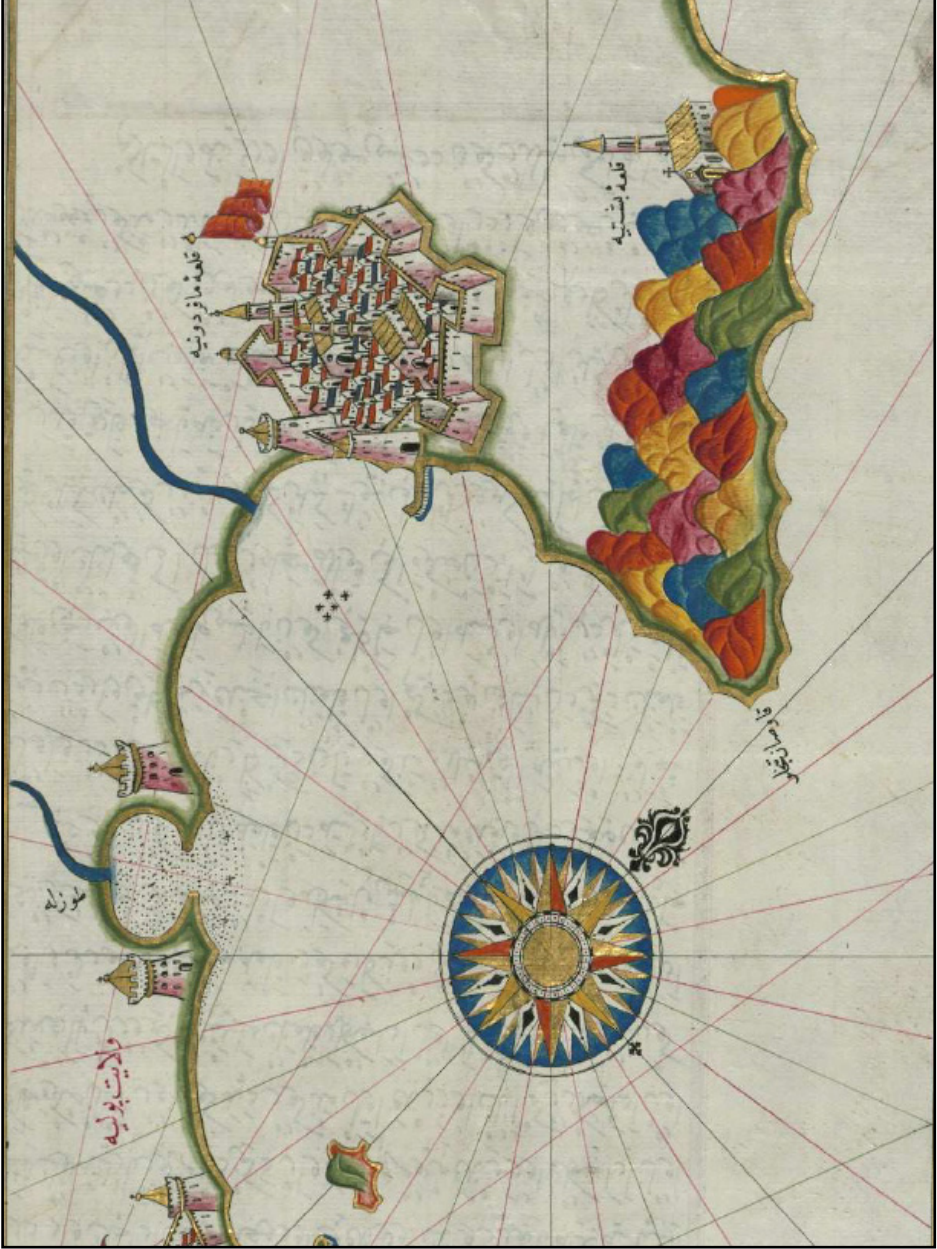
Osmanlı Kronikleri Işığında Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın Akdeniz Seferleri

- Netherlands State Archives of the Netherlands at the Hague”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, S.0000000.
- De Groot 1997 A. H. De Groot, “Halil Paşa, Kayserili”, *TDV İA.*, C. XV, İstanbul, 324-326.
- Gemignani 1996 Marco Gemignani, *Il cavaliere Iacopo Inghirami al servizio dei Granduchi di Toscana*, Pisa.
- Hammer 1996 Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 8. Kitap, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- İlgürel 1989 Mücteba İlgürel, “Ahmed I”, *TDV İA.*, C. II, İstanbul, 30-33.
- Mangio 2001 Carlo Mangio, “Alcune considerazioni sulla politica Mediterranea di Cosimo II e di Ferdinando II”, *Atti del convegno L'Ordine di Santo Stefano e il Mare (Pisa, 11-12 maggio 2001)*, Pisa, 113-128.
- Oral 2008 Özgür Oral, “Üsküdar'da Medfun Kaptan Paşalar”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V*, 1-5 Kasım 2007, Ed. Coşkun Yılmaz, C. II, İstanbul, 467-476.
- Ostapchuk 1990 Victor Ostapchuk, “An Ottoman Gazânâme on Halil Paşa's Naval Campaign against the Cossacks (1621)”, *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. XIV, Number ¾ (December), 482-521.
- Ostapchuk 2009 Victor Ostapchuk, “XVI. ve XVII. Yüzyıl Kazak Deniz Akınları Karşısında Osmanlı Karadeniz'i”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Ed. İ. Bostan - S. Özbaran, İstanbul, 241-253.
- Özçelik 1998 İ. Hakkı Özçelik, “Kayserili Devlet Adamı Halil Paşa (1560?-1629)”, *II. Kayseri Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 345-351.
- Serricchio 1987 Cristanziano Serricchio, “Il sacco Turco di Manfredonia nel 1620 in una Relazione Inedita”, *Archivio Storico Pugliese*, Fasc. I-IV (Gennaio-Dicembre), 197-255.
- Şimşirgil 1995 Ahmet Şimşirgil, “Kayserili Halil Paşa ve Gazânâme'si”, *Bir-Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 195-207.
- Şimşirgil 2005 Ahmet Şimşirgil, “Aziz Mahmud Hüdayi'nin Müridi: Sadrazam Maraşlı Halil Paşa”, *Üsküdar Sempozyumu II (12-14 Mart 2004) Bildirileri*, İstanbul, C. II, 581-587.
- Uzunçarşılı 1977 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/2, Ankara.

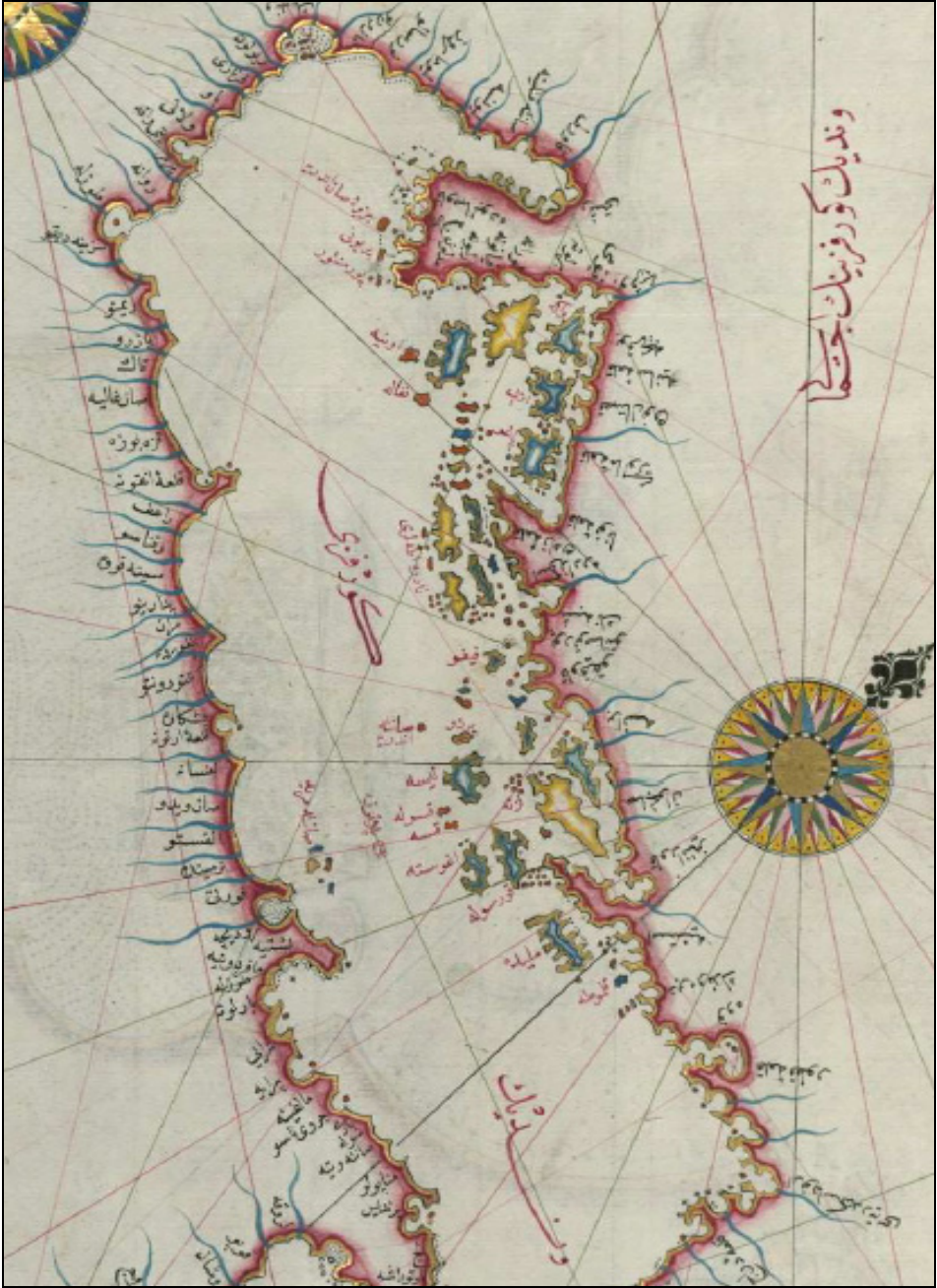
Mikail Acıpınar

Ek-I: Halil Paşa'nın Yıllara Göre Sefer Güzergâhını Gösteren Harita

Ek-II: Manfredonya Kalesi, *Kitâb-ı Bahriye*, v. 194a

Ek-III: Venedik Körfezi, *Kitáb-ı Bahriye*, v. 202a

Ek-IV: Malta Adası, *Kitâb-ı Bahriye*, v. 215b

Mikail Acıpinar